समाबेशी भविश्य निर्माण

दूरदर्शिता कार्यशाला सहजकर्ताका लागि हाते पुस्तिका, ब्याककास्टिङ पद्धति सहित

Inclusive Future Building:

Facilitator’s Handbook for Foresight Workshops with Backcasting Methodology

GRAPE
Green Resilient Agricultural Productive Ecosystems

Co-funded by the European Union

Ministry for Foreign Affairs of Finland

जर्मन सहयोग
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Luke
NATURAL RESOURCES INSTITUTE FINLAND

Esa Inkilä
NATURAL RESOURCES INSTITUTE FINLAND
नेपाली अनुवाद एवं सम्पादनः विनोद प्रकाश लुहार, परामर्शदाता
INNOVATIVE DEVELOPMENT AND RESEARCH ALLIANCE-IDEA

Referencing instructions:

Inkilä, E. & Luhar, B.P. 2024. Inclusive Future Building: Facilitator's Handbook for Foresight Workshops with Backcasting Methodology. Natural Resources Institute Finland. Helsinki. 67 p.

ISBN 978-952-380-909-3 (Printed)
ISBN 978-952-380-910-9 (Online)
URN urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-910-9
Copyright: Natural Resources Institute Finland (Luke)
Authors: Esa Inkilä and Binod Prakash Luhar
Publisher: Natural Resources Institute Finland (Luke), Helsinki 2024

विषय सूची

परिचय 4
यस पुस्तिकाको प्रयोग 4
दूरदर्शिता कार्यशाला के हो ?...5
ब्याककास्टिङ के हो ? 6
भविष्यको सोँचाइ (दूरदृष्टि) किन महत्त्वपूर्ण छ ? 8
सहजकर्ताको भूमिका र जिम्मेवारी 9
कार्यशाला तर्जुमा कसरी गर्ने ? 12
कार्यशाला प्रकृया तथा अभ्यासहरू...14
पहिलो चरणः दृश्य समायोजन गर्ने, भविश्यको सोँचाई र कार्यशालाका लक्ष्यहरू 15
पहिलो समूह अभ्यासः मुख्य सरोकारवालाहरूको पहिचान तथा चुनौति र अवसरहरू परिभाषित गर्ने...16
अर्को चरणः भविश्य दूरदृष्टिको विकास (एउटा सुन्दर भविश्यको परिकल्पना) 17
दोस्रो अभ्यासः प्रश्नहरू (के यदि भएको भए ?) र अभ्यास..18
तेस्रो अभ्यासः हाम्रो विगत लाइ सम्झिदा...20
चौथो अभ्यासः भविश्यको परिकल्पना 20
पाँचौ अभ्यासः साझा परिकल्पना (दूरदृष्टि) को सिर्जना...23
छैटौ अभ्यासः ब्याककास्टिङ (Backcasting)..24
अन्तिम चरणः कार्यशाला समापन 28
दूरदृष्टि कार्यशालाबाट प्राप्त नतिजाहरूको प्रशोधन 29
दूरदृष्टि देखि वास्तविकता सम्मः दूरदृष्टि कार्यशालाबाट के हासिल गर्ने ?....................................30
भविष्य निर्माणको प्रेरणादायक यात्रा लागि धन्यवाद 31
अनुसूचीहरू 33
अनुसूची १ दूरदृष्टि कार्यशालाको कार्यतालिका 33
अनुसूची २ दूरदृष्टि कार्यशाला तर्जुमाका संग सम्बन्धित चेकलिस्टहरू 34

Contents

Introduction **36**

Using the handbook **36**

What is Foresight workshop? **37**

What is Backcasting? **38**

Why future thinking is important? **40**

The facilitator’s role **41**

How to plan a workshop **44**

Progression and Exercises of the Workshop **46**

Processing of foresight results **59**

From vision to reality: What can be achieved with Foresight workshops **61**

Thanks for the Journey and Inspiring the Future **62**

References **63**

Annexes **64**

Annex 1: Workshop schedule and content
Annex 2: Template for Foresight Workshop Planning
Annex 3: Ground rules for a constructive discussion

परिचय

प्रेरणादायक र प्रभावकारी दूरदर्शिता कार्यशालाहरू संचालनका लागि प्रवेश द्वारको रूपमा तयार गरिएको यस हाते पुस्तिकामा स्वागत छ! यो पुस्तिका भविष्यमा केन्द्रित दूरदर्शिता कार्यशालाहरू आयोजना गर्न इच्छुक संघसंस्था तथा संगठनहरूका लागि मार्गदर्शन प्रदान गर्न तयार गरिएको छ। असल भविष्यको लागि योजनाहरू बनाउन नवीन सोँच , सहयोग र प्रभावकारी उपकरणहरूको आवश्यकता पर्दछ, र यो हाते पुस्तिकाले व्यवहारिक सल्लाहका दिनुका साथै दूरदर्शीता कार्यशालाहरू सफलतापूर्वक तर्जुमा तथा सहजिकरण गर्न गहन बुझाइ प्रदान गर्दछ। यो हाते पुस्तिका प्राकृतिक संसाधन संस्थान (Natural Resources Institute –Luke) फिनल्याण्डद्वारा लागू गरिएको ग्रेप परियोजनामा सहयोग पुर्याउने उद्देश्यले तयार पारिएको हो। यस पुस्तिका तयार गर्दा सन्दर्भ सामग्रीको रूपमा सित्रा (Sitra) द्वारा प्रकासित फ्यूचर फ्रिक्वेन्सी (Future Frequency) कार्यशाला पद्धतिलाई स्रोत सामाग्रीका रूपमा प्रयोग गरिएको छ। यसका अतिरिक्त यस पुस्तिकाले भविश्य उन्मुख दृष्टिकोणहरू निर्माण गर्न सहयोगी विभिन्न विधिहरू मध्येको एक विधि ब्याककास्टिङमा जोड दिन्छ। ब्याककास्टिङ विधि एक मात्र समाधान होइन, दूरदर्शिता कार्यशालाको विशिष्ठता अनुसार कार्यशाला सहजिकरण गर्न उपयुक्त विकल्पको रूपमा अन्य विधि तथा पद्दतिहरूको खोजि तथा प्रयोग गर्न सकिने छन।

यस पुस्तिकाको प्रयोग

यस पुस्तिकाको उद्देश्य ब्याककास्टिङ विधि प्रयोग गरेर जुनसुकै संघसंस्था तथा संगठनको प्रभावकारी भविश्य निर्माण कार्यशालाहरू आयोजना गर्न चाहने सहजकर्ताहरूका लागि स्पष्ट र व्यावहारिक मार्गदर्शन प्रदान गर्नु हो। यो मार्गदर्शन मात्र हो यसका साथै तपाईं विभिन्न सहजिकरणका अभ्यासहरूमा सहभागि हुन सक्नुहुन्छ, सहभागीहरूसँग प्रभावकारी रूपमा संवाद गर्न सक्नुहुन्छ र भविष्यको योजना तर्जुमाका लागि अन्य विधि तथा औजारहरूको कसरी उत्तम प्रयोग गर्ने भनेर बुझ्न सक्नुहुन्छ। यो हाते पुस्तिका भविश्य सौँचाइ मा आधारित कार्यशाला मार्फत साझा दृष्टिकोण र दिगो समाधानहरू फस्टाउन सहजिकरण गर्न चाहने जो कोहीका लागि तयार   गरिएको हो। विशेष गरी सन् २०२४ मा ग्रेप परियोजना अन्तर्गतको एक गतिबिधिको रूपमा आयोजित दूरदर्शिता कार्यशाला प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम (ToT) कार्यशालामा भाग लिनेहरूको लागि यो एक महत्वपुर्ण स्रोत सामग्री र पूरक पुस्तिकाको रूपमा प्रयोग गर्न सकिने छ। उक्त प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालीम (ToT) दूरदर्शिता कार्यशालाहरू सहजिकरणमा थप सुधार गर्ने अभ्यासहरूमा केन्द्रित थियो तथा सहभागिहरुबाट प्राप्त मार्गदर्शनहरू यस पुस्तिकामा समावेश गरिएका छन। असल भविष्यको अन्वेषण र दिगो भविश्य निर्माणको यात्रामा यो पुस्तिका अधिक प्रेरणादायक हुनेछ भन्ने कामना छ।

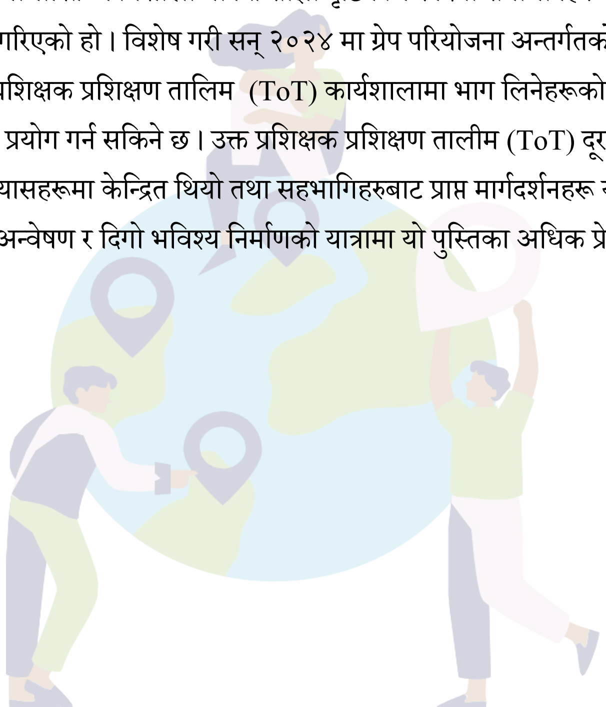

दूरदर्शिता कार्यशाला के हो ?

दूरदर्शिता कार्यशाला भविष्यका सम्भावित चुनौती र अवसरहरूलाई विविध दृष्टिकोणहरू र सृजनात्मकताको माध्यमले एकसाथ सम्बोधन गर्ने एक अनुपम अवसर हो । यी कार्यशालाहरू सामान्यतया विभिन्न पृष्ठभूमि र विषय क्षेत्रका विशेषज्ञ सरोकारवालाहरू सहितका सहभागिहरूको सामूहिक संलग्नतामा सञ्चालन गरिन्छ । यी यसले भविष्यका परिदृश्यहरू खोज गर्न तथा सिर्जना गर्न, नवीन विचारहरू विकास गर्न र हाम्रो भविश्य के हुन सक्छ भन्ने साझा दृष्टिकोण निर्माण गर्न एक आधार प्रदान गर्दछ । दूरदर्शिता कार्यशालाहरूको महत्त्वले विशेष गरी द्रुत गतिमा परिवर्तन भइरहेको संसारमा आशा र अनुकूलनको माध्यमले जोडिन महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्छ । यस पुस्तिकाले तपाईंलाई दूरदर्शिता कार्यशाला आयोजना र सहजिकरण गर्दा योजना तर्जुमा देखि समापन सम्म प्रत्येक चरणमा मार्गदर्शन प्रदान गर्दछ ।

ब्याककास्टिङ के हो ?

ब्याककास्टिंग रणनीतिक योजना तर्जुमा सम्बन्धि एक दृष्टिकोण हो जुन एक रहरलाग्दो भविष्यको अवस्थाको परिकल्पनाबाट सुरु हुन्छ र भविष्यको उक्त लक्ष्यमा पुग्न आवश्यक चरणहरू पछाडि फर्केर पहिचान गर्न काम गर्दछ। यसले के हुनसक्छ भनेर भविष्यवाणी गर्नुको सट्टा इच्छाइएको भविष्य कसरी सिर्जना गर्ने र कसरी प्राप्त गर्ने भन्नेमा ध्यान केन्द्रित गर्दछ। यो दीर्घकालीन दिगो विकासका पहलहरू मार्गदर्शन गर्न एक बहुमूल्य औजार हो। ब्याककास्टिंग विशेष गरी परिवर्तन गर्नुपर्ने जटिल समसामयिक समस्याहरू वा सवालहरुको दिर्धकालिन समाधानका लागि उपयोगी हुन्छ, जहाँ विविध विकल्पहरूमा निर्णय गर्दै विभिन्न दिशामा विकासका कार्यहरू गर्नुपर्ने आवश्यकता हुन्छ।

पूर्वानुमान (Forecasting) भन्दा ब्याककास्टिङ (Backcasting) कसरी फरक छ ?

ब्याककास्टिङ भनेको पूर्वानुमानको विपरीतको रूपमा बुझ्न सकिन्छ। यो पूर्वानुमान गरे जस्तै भविष्यसँग सम्बन्धित अनिश्चितता र जोखिमहरूको व्यवस्थापन गर्ने एक प्रविधि हो। यद्यपि **ब्याककास्टिङ** र पूर्वानुमान विधिले "भविष्य" को दृष्टिकोण बनाँउदा परिणाममा धेरै फरक पर्दछ। ब्याककास्टिङ र पूर्वानुमान दुवै रणनीतिक योजना र दूरदर्शिता निर्माण गर्दा प्रयोग गरिने विधिहरू हुन्, तर तिनीहरू दुबै आफ्नो दृष्टिकोणमा निम्नानुसार भिन्न छन्:

पूर्वानुमान (Forecasting)

- पूर्वानुमानमा ऐतिहासिक तथ्यांक, वर्तमानका प्रवृत्तिहरू तथा मात्रात्मक विश्लेषणको आधारमा भविष्यका सम्भावित परिणामहरूको भविष्यवाणी समावेश गरिन्छ।
- यसले सामान्यतया भविष्यका सम्भावित परिदृश्यहरूको पूर्वानुमान गर्नका लागि विगत र वर्तमान अवस्थाहरूको विश्लेषणका आधारमा अनुमान गरिन्छ।
- पूर्वानुमान विधिले प्रायः भविष्यका विकास योजना तर्जुमा गर्न तथ्यांकीय मोडेलहरू, तथ्यांक विश्लेषण र प्रवृत्ति विश्लेषणमा निर्भर रहन्छ।
- यस विधिमा विद्यमान संरचना र प्रवृत्तिहरूको आधारमा के के हुन सक्छ भनेर भविष्यवाणी गर्न मै ध्यान केन्द्रित गरिन्छ।
- भविष्यवाणी अन्तर्गत देख्न चाहेको भविष्य प्राप्ति पूर्णतया हाम्रो नियन्त्रण बाहिर रहन्छ तथा हामी केवल यसलाई अनुकूलन मात्र गर्न सक्छौं। हामी भविष्य लाइ समायोजन गर्नुको सट्टा यसमा समायोजन हुन सक्छौं।

ब्याककास्टिङ (Backcasting)

ब्याककास्टिङमा हामी पूर्वानुमान विधिको लगभग विपरीत रूपमा जान्छौं तथा परम्परागत सोच्ने तरिकालाई चुनौती दिन्छौं। यस प्रविधिमा हामी भविष्यमा पुग्न चाहेको बिन्दुबाट सुरु गर्छौं र त्यसपछि हामीले प्राप्त गर्न चाहेको चरणबद्ध लक्ष्य अनुसार पछाडि फर्केर वर्तमान सम्म सबै कुरा समायोजन गर्दै लैजाने प्रयास गर्दछौं। यसका विशिष्ट दृष्टिकोण निम्नानुसार छन।

- ब्याककास्टिङ विधिमा भविष्यको रहरलाग्दो अवस्थाको परिकल्पना गरिन्छ र त्यसपछि भविष्यमा पुग्न आवश्यक चरणाबद्ध पछाडिका कदमहरू पहिचान गर्दै काम गरिन्छ।
- यो एक इच्छाइएको भविष्यको परिणामको दूरदृष्टिबाट सुरु हुन्छ र त्यसपछि त्यो दूरदृष्टि प्राप्त गर्न आवश्यक कार्यहरू, नीतिहरू र रणनीतिहरूको अन्वेषण गर्दछ।

- ब्याककास्टिङले ऐतिहासिक तथ्यांक र प्रवृत्तिहरूमा मात्र भर पर्नुको सट्टा वैकल्पिक भविष्यको बारेमा रचनात्मक सोच र कल्पनालाई प्रोत्साहित गर्दछ।
- चाहेको भविष्यलाई परिभाषित र सहि आकार दिएर त्यसपछि त्यो भविष्यलाई वास्तविकतामा परिणित गर्न रणनीतिहरू विकास गर्नमा केन्दित गरिन्छ।

संक्षेपमा, पूर्वानुमानले वर्तमान प्रवृत्तिहरूले हामीलाई कहाँ पुऱ्याउन सक्छ भनेर हेर्छ, जबकि ब्याककास्टिङमा इच्छित भविष्यबाट सुरु गरिन्छ र त्यहाँ कसरी पुग्ने भनेर कार्यहरू निर्धारण गरिन्छन र वर्तमानलाई भविष्यको लागि प्रस्थान बिन्दु (टेक अफ पोइन्ट) बनाउने प्रयास गरिन्छ। प्रायः ब्याककास्टिङले परम्परागत मान्यताहरू र मापदण्डहरूलाई चुनौती दिन्छ। तसर्थ ब्याककास्टिंग भनेको "भविष्यको अनुकूलन" को सट्टा "भविष्यको आविष्कार" गर्ने विधि हो।

- पूर्वानुमानले वर्तमान र ऐतिहासिक तथ्यहरूको आधारमा भविष्यका घटनाहरूको भविष्यवाणी गर्दछ।
- ब्याककास्टिङले लक्ष्य वा इच्छित भविष्यका अवस्थाहरूको आधारमा भविष्यका घटनाहरूको भविष्यवाणी गर्दछ।

नेपालको स्थानीय परिवेशमा ब्याककास्टिङको महत्वः

विकासका चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गर्न: नेपालले हाल गरिबी, पूर्वाधारको कमी, वातावरणीय ह्रास र राजनीतिक अस्थिरतालगायत थुप्रै विकास चुनौतीहरूको सामना गरिरहेको छ। ब्याककास्टिङले नीति निर्माणकर्ताहरूलाई विकसित भविष्यका अवस्थाहरूको परिकल्पना गर्न सहयोग गर्छ र त्यसपछि यी चुनौतीहरूलाई प्रभावकारी रूपमा सम्बोधन गर्न आवश्यक कदमहरू पहिचान गर्न पश्चगामी काम गर्दछ।

स्थानीय तहको आवश्यकताका लागि विशेष: ब्याककास्टिङले नेपालका स्थानीय तहको क्षमताका सन्दर्भमा परिवर्तन का आवश्यकताका लागि उपयुक्त समाधानहरू खोजि गर्न सक्षम बनाउँछ। नेपालको सांस्कृतिक, सामाजिक र वातावरणीय मूल्यमान्यतासँग मेल खाने भविष्य निर्माणको दृष्टिकोणबाट सुरु गरेर स्थानीय सरोकारवालाहरू र जनतामाझ सफल हुने तथा बढी जन सहभागिता हुने रणनीतिहरू विकास गर्न सक्छन्।

दिगो अभ्यासहरूको एकीकरण: ब्याककास्टिङले नेपालको प्राकृतिक स्रोत र सांस्कृतिक सम्पदाहरूको उपयोग गर्दै दिगो विकासका अभ्यासहरूको एकीकरणलाई समर्थन गर्दछ।
स्थानीय सरोकारवालाहरूको सशक्तीकरण: ब्याककास्टिङले विविध स्थानीय सरोकारवालाहरूको सक्रिय सहभागितालाई बढावा दिन्छ, स्थानीय समुदायहरू र निर्णयकर्ताहरूलाई परिवर्तनका उपायहरू सह-सिर्जना गर्न र भविष्यमा उनीहरूको स्वामित्व लिन सशक्त बनाउँदछ।

उत्थानशिलता विकासः ब्याककास्टिङले नेपालका स्थानीय तहहरूलाइ भविष्यमा आउनसक्ने जोखिमहरूको अनुमान गरेर तथा उपयुक्त अनुकूलनका रणनीतिहरू तयार गरेर, पूर्वाधारहरू, आपतकालीन प्रतिकार्यका योजनाहरू र सामुदायिक उत्थानशीलता कार्यक्रमहरूको विकास गरेर प्राकृतिक प्रकोपहरूको सामना गर्न अनुकुलन निर्माणमा मद्दत गर्दछ।

समग्रमा, ब्याककास्टिङले भविष्यको योजनाको लागि एक सक्रिय र सहभागितात्मक दृष्टिकोण प्रदान गर्दछ जुन नेपालको सन्दर्भमा जटिल सामाजिक-आर्थिक र पर्यावरणीय गतिशीलताको लागि उपयुक्त हुन सक्छ। स्थानीय स्तरका सरोकारवालाहरूलाई योजना तर्जुमा प्रकृयामा संलग्न गराएर, दिगो विकासका सिद्धान्तहरू एकीकृत गरेर, र स्थानीय आवश्यकताहरूको समाधानका लागि विमर्श गरेर, ब्याककास्टिङले अधिक समावेशी, लचिलो र दिगो विकासमा सहयोग पुर्याउन सक्छ। तथापि, यो ध्यान दिनु महत्त्वपूर्ण छ कि ब्याककास्टिङ एक्लै सबै समस्याहरूको लागि रामवाण विधि होइन तर यसले दिर्धकालिन योजना तर्जुमाको एक उपयोगी औजार को रूपमा कार्य गर्दछ।

भविष्यको सोँचाइ (दूरदृष्टि) किन महत्त्वपूर्ण छ?

भविष्यको सोँचाइ (दूरदृष्टि) महत्त्वपूर्ण छ, तर यसको कारण र प्रभाव संगठनहरू तथा व्यक्तिहरू पिच्छे फरक हुन्छन् । भविष्यको सोँचाइ को महत्त्व माथि प्रकाश पार्न निम्न मुख्य बुँदाहरू उल्लेखित गरिन्छ:

रणनीतिक योजना बनाउन:
भविष्यको सोँचाइ विधिले संघ संस्थाहरु तथा स्थानीय तहहरुलाई   दीर्घकालीन रणनीतिहरू तयार गर्न मद्दत गर्दछ, जसले उनीहरूलाई आगामी परिवर्तनहरूको पूर्वानुमान र अनुकूलन गर्न मद्दत गर्दछ ।

अवसरहरूको सदुपयोग गर्न:
यसले भविष्यका अवसरहरू पहिचान गर्छ, भविष्यका अवसरहरू बाट लाभ प्राप्त गर्छ, नविन आविस्कारहरू लाइ बढावा दिन्छ तथा नयाँ दृष्टिकोणहरूलाइ प्रोत्साहन गर्दछ ।

जोखिम न्यूनिकरण:
भविष्यको सोँचाईले संभावित चुनौति र खतराहरू पहिले नै पहिचान गर्न तथा स्थानीय तहहरूलाइ त्यसले पार्ने प्रभावहरू न्युनिकरण गर्न सक्षम बनाउन मद्दत गर्दछ ।

नवप्रवर्तन:
यसले नवीन सोँच लाई प्रोत्साहित गर्दछ तथा स्थानीय तहहरूलाइ बदलिँदो वातावरण संग प्रतिस्पर्धी बनाइराख्न मद्दत गर्दछ ।

सक्रिय कार्य:
भविष्यको सोँचाइ ले सक्रिय भएर कार्यहरू गर्न सक्षम बनाउँछ, तथा स्थानीय तहलाइ विकास परिवर्तनहरूको छिटो र कुशलतापूर्वक सम्बोधन गर्न मद्दत गर्दछ ।

प्रतिस्पर्धात्मकता विकास:
रहरलाग्दो भविष्य-उन्मुख स्थानीय तहहरू सामाजिक परिवर्तनहरू संग छिटो अनुकूलन हुन सक्ने भएकाले स्थानीय तहको प्रतिस्पर्धात्मकता बढाउन मद्दत गर्दछ ।

निर्णय प्रकृयामा उपयोग:
भविष्यको सोँचाइ ले प्रमाणका अधारमा निर्णय लिने तथा भविष्यको दृष्टिकोणलाई लागु गर्न मद्दत गर्दछ ।

परिकल्पना:
भविष्यको सोँचाइ ले स्थानीय तहहरू तथा सम्बन्धित सरोकारवाला व्यक्तिहरूलाई भविष्य प्रति स्पष्ट दृष्टिकोण सिर्जना गर्न तथा उत्प्रेरित भइ क्रियालकापहरू गरिरहनका लागि मार्गदर्शक सिद्धान्तको रूपमा मद्दत गर्दछ ।

सीप सुधार:
भविश्य सोँचाईका यस्ता कार्यशालामा हुने सहभागिताले सहभागिको व्यक्तिगत मात्र नभइ समग्र स्थानीय तह र संघसंस्थाहरुको भविष्य-उन्मुख सीप अभिबृद्धि गर्दछ ।

सामाजिक र विश्वव्यापी परिवर्तनहरू:
भविष्यको सोँचाइ ले सामाजिक तथा विश्वव्यापी परिवर्तनहरू बुझ्न मद्दत गर्दछ, जस्तै सूचना प्रविधिमा भएको प्रगति, जलवायु परिवर्तन र जनसांख्यिकीय परिवर्तनहरू आदी ।

त्यसकारण, स्थानीय संघसंस्थाहरु तथा स्थानीय तहहरूको सफल कार्यसम्पादन तथा स्थिरताको लागि भविष्यको सोँचाइ आवश्यक छ, यसले निरन्तर बदलिँदो वातावरण संग विकासको तालमेल मिलाउने औजारको काम गर्दछ ।

सहजकर्ताको भूमिका र जिम्मेवारी

पुस्तिकाको यस खण्डमा, दूरदर्शिता कार्यशालाका सन्दर्भमा सहजकर्ताको भूमिका महत्त्वपूर्ण हुने भएकाले यस बारेमा व्याख्या गरिएको छ। भविष्यको सोच र परिवर्तन-विकासको यात्रालाई व्यवस्थित गर्न एक मार्गदर्शकको रूपमा कार्य गर्नु सहजकर्ताको पहिलो भुमिका हो भने, सहजकर्ताको दोस्रो भुमिका भनेको कार्यशालाको परिचालन पक्षहरूको व्यवस्थापन गर्नु हो।

परिकल्पना गरिएको भविष्यलाई अगाडि ल्याउनको लागी सहजकर्ताले सहभागितामुलक माध्यमबाट विभिन्न भविष्यको अन्वेषण विधिहरू तथा विचार विमर्शको अभ्यास गराउनु पर्दछ। व्यावहारिक रूपमा, सहजकर्ता (हरू) ले कार्यशाला सुरू देखि अन्त सम्मको सम्पूर्ण निरीक्षण गर्नु पर्दछ त्यस अन्तर्गत सहभागिको खाना बस्ने व्यवस्थादेखि विषयबस्तु तयार गर्ने तथा समुह कार्यका लागि निर्देशन दिने सम्म गर्नु पर्दछ। कार्यशालाको राम्रो व्यवस्थनपन गर्न सहजकर्ताको अतिरिक्त, त्यहां सहभागिहरु मध्येबाट एउटा समूह आवश्यक पर्दछ जहाँ सहजकर्ताहरूले आवश्यक पर्दा सहयोग प्राप्त गर्न सक्दछन्।

सहजकर्ताका बहुआयामिक जिम्मेवारीहरू यस प्रकार रहेका छन्:

सहभागिहरुलाई निमन्त्रणा
सहाभागिहरू लाइ मिति, समय र स्थान उल्लेख भएको निमन्त्रणा पठाइएको तथा सो अनुरूपको सहभागिता हुने सुनिश्चित गर्ने।

बसाइ तथा अन्य व्यवस्थापन
भौतिक सहभागिता वा अनलाइन कार्यशालाका लागि स्थान, बसाइ तथा अन्य व्यवस्थापनका कार्यहरू गर्ने।

विषयवस्तु तथा सामग्री
प्रस्तुतिका लागि विषयवस्तु र सान्दर्भिक व्याख्यान विधि तथा मल्टिमिडिया वा पावरपोइन्ट आदी सामग्र्ीहरूको तयारी गर्ने।

समय व्यवस्थापन
निर्धारित तालिकाको समयसीमा भित्र कार्यशालाका विषयवस्तुहरू तथा विधिहरू रहेको सुनिस्चित गर्ने।

समूहकार्य विधि र प्रकृयामा मार्गदर्शन
कार्यशाला अवधि भरि सहभागिहरूलाइ आवश्यक समुहकार्य गर्न निर्देशन, प्रतिबेदनमा सहजिकरण तथा छलफलको लागि सुविधा सहितको समय दिने।

सक्रिय संलग्नता
कार्यशालामा समुहकार्यका बेला सहभागिहरूकै अभिन्न अंगका रूपमा खोज, अनुसंधान तथा अन्बेषणमा सक्रिय रूपमा सामेल हुने।

शान्त र सुरक्षित वातावरणको सिर्जना
प्रतेक सहभागिहरूले सक्रिय सहभागिता मार्फत खुला छलफलमा भाग लिन सक्ने उपयुक्त र सुरक्षित वातावरणको सिर्जना गर्ने।

प्रेरणा जगाउन सहयोग गर्ने
भविष्य निर्माण सम्बन्धि जटिल विषयबस्तुमा सहमतिका लागि समूहहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने, प्रेरणा दिने तथा सहयोग गर्ने।

सहभागितामूलक छलफल
कार्यतालिकाको अधिनमा रहेर निश्पक्ष र निर्णायक छलफलमा सबै सहभागि लाइ बोल्नका लागि समाबेशी अवसर प्रदान गर्ने।

विविधताको सम्मान
सहभागिको विविधता प्रति सचेत हुनुहोस, समान सहभागितालाई प्रोत्साहन गर्ने तथा सकिन्छ भने स्थानिय भाषामा सम्बोधन गर्न

सहजिकरणका चुनौतिपुर्ण परिस्थितिहरू (Problematic Situations)

कार्यशालामा सिमित समूह र व्यक्तिले मात्र छलफलमा भाग लिने, समान सहभागिताको कमि हुने, निर्देशनहरू बुझ्नमा कठिनाइ हुने जस्ता चुनौतिहरूको कसरी सामना गर्ने भन्ने वारे पुर्व तयारी गर्नु पर्दछ । सामुहिक छलफलबाट निष्कर्शमा पुग्ने तथा त्यसलाइ सरल भाषामा अभिलेखिकरण गर्ने कार्य लाइ प्रोत्साहित गर्नु पर्दछ ।

केहि उदाहरणहरू:

समूह मा अलमल

समुहमा अलमल भएको अवस्थामा यो कार्यशाला एउटा अभ्यास हो त्यसैले सहभागिहरूलाइ उनिहरूका विचार सही वा गलत जवाफ भयो कि भन्नेमा अलमल नगर्न जोड दिनु पर्दछ । आफै समूहकार्यमा संलग्न हुने, तथा सहभागिहरूलाइ नयाँ दृष्टिकोणहरू ल्याउन उत्प्रेरित गर्ने खालका प्रतिप्रश्नहरू गर्ने ।

समूह छलफलमा अनावश्यक वादविवाद

समूहकार्य गर्नु अघि छलफलकाल लागि आधार नियमहरू निर्धारण गर्ने, यदि वादविवाद उत्पन्न हुन्छ भने त्यसका अन्तर्निहित कारणहरू पत्ता लगाइ निष्कर्शमा पुग्न छलफललाई मार्गदर्शन गर्नु पर्दछ । समूहको छनौट बाध्यकारी नभएकाले वादविवादको बावजुद कार्यशाला लाइ निरन्तरता दिन सकिन्छ भन्ने कुरामा जोड दिने ।

सहभागिहरूको ध्यान नहुनु

कार्यशालाका दौरान हुने समुहकार्यमा तीव्रताका साथ काम गर्नपर्ने भएकाले सबै सहभागिहरूले एक अर्काको समयको सम्मान गर्नुपर्ने कुरामा जोड दिने । सहभागिहरू तालिकाको समयमा उपस्थित हुन नसक्ने अवस्थामा पूर्व सूचना पाउने कुरा सुनिश्चित गर्ने । फेरि पनि अवरोध भएको अवस्थामा कार्यशालामा ध्यान केन्द्रित गर्न अनुरोध गरिरहने वा सहभागिहरूले कसैको करकापमा नपरी स्वस्फुर्त रूपमा सहभागि भएको भन्ने कुराको सामूहिक प्रतिबद्धता पुनः स्मरण गराउने ।

सहजकर्ताले ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू (Tips for facilitator)

- दूरदर्शिता कार्यशाला सहजिकरणका लागि कुनै निश्चित तरिका हुनुपर्छ भन्ने छैन, सहजिकरणको आफ्नो कौशलको उच्चतम प्रयोग गर्नुपर्दछ । सहजिकरण दक्षतामा निरन्तर निखार ल्याउदै सहजिकरण गर्दै जानु उत्तम हुन्छ ।
- दैनिक कार्यतालिकामा अडिग रहने, सफलता पुर्वक सम्पन्न गर्न कार्यशालाका विधि प्रकृयाको धाराप्रवाह अनुमान गर्ने ।
- समुह संगै बसेर समूहकार्यहरूमा पर्याप्त विचार विमर्श र छलफल गराउन मद्दत गर्ने, चुनौतीहरूको समाधानका लागि तार्किक विचार विमर्श गर्न दिने र समुह लाइ आफ्नै अन्तर्दृष्टिको माध्यम बाट निश्कर्षमा पुग्न सहयोग गर्ने ।
- तर, सहभागिहरुलाई कार्यशालाका आधारभूत नियमहरू (तल उल्लेखित) बारे बेला बेलाका स्मरण गराइरहनु पर्दछ । भविष्यको सोँचाई सम्बन्धमा व्यक्त भैरहेका विचारहरू एकदम व्यक्तिगत हुन सक्छन त्यसकारण सहजकर्ताले छलफलको दौरान शान्त वातावरण बनाइराख्न महत्वपुर्ण भुमिका निर्वाह गर्नुपर्दछ ।

सहभागिहरूका लागि आधारभूत नियमहरू यस प्रकार बनाउन सकिन्छ ।

- अरूले बोल्दा सुन्ने, बाधा नगर्ने तथा विषयवस्तु भन्दा बाहिर अनावश्यक विमर्स नगर्ने
- आफुले विचार व्यक्त गर्दा उक्त कुरा छलफलका विषयवस्तु संग सम्बन्धित छ छैन तुलना गर्ने,
- छलफलमा भाग लिने, अरूको विचारको सम्मान गर्ने तथा नविन विचार सिर्जना हुने खुला वातावरण बनाउन मद्दत गर्ने ।
- छलफलका सबै विषयवस्तुमा सहमत हुनै पर्छ भन्ने जरूरी छैन तर अरूले राय व्यक्त गर्दा रचनात्मक रूपमा प्रस्तुत हुने ।
- चाहेको परिवर्तन (भविश्य) कसरी प्राप्त गर्ने बारे केन्द्रित हुने, सामुहिक छलफल बाट निष्कर्षमा पुग्ने ।

नोटः सहजकर्ताले कार्यशाला लाइ प्रभावकारी बनाउन विगतका अनुभवका आधारमा उल्लेखित विधि, प्रकृयामा थपघट गर्न सक्नेछन ।

कार्यशाला तर्जुमा कसरी गर्ने ?

स्थानीय तह स्तरीय स्थानीय सरोकारवाला प्रतिनिधिहरुलाई संलग्न गराएर भविष्यको बारेमा विमर्स गर्ने तथा नयाँ अवधारणा सिर्जना गर्ने एक प्रभावकारी माध्यम दूरदर्शिता कार्यशाला हो । भविष्य सोँचाईका अभ्यासले सामुदायिक विकासका लागि संस्थागत रणनीतिक प्रक्रियाहरू तथा सरोकारवालाको भुमिका निर्धारणमा अमुल्य सहयोग गर्न सक्छ । सफल रूपमा दूरदर्शिता कार्यशालाहरू संचालनका लागि विवेकपूर्वक कार्यशाला तर्जुमा गर्न आवश्यक छ । तसर्थ, यस खण्डमा प्रभावकारी दूरदर्शिता कार्यशालाका लागि पुर्वतयारीका मुख्य चरणहरूका बारेमा व्याख्या गरिएको छ । यस सम्बन्धि चेकलिस्टहरू बारे अनुसूची २ मा उल्लेख गरिएको छ ।

क. कार्यशालाका उद्देश्यहरू निर्धारण: पहिलो चरणमा कार्यशालाका उद्देश्यहरू परिभाषित गर्नु पर्दछ । जस्तै, कार्यशालाबाट तपाई के हासिल गर्न चाहनुहुन्छ? के तपाईंको लक्ष्य असल भविष्यका बारेमा सहभागीहरूका धारणाहरू सङ्कलन गर्नु, नयाँ विचारहरू उत्पन्न गर्नु वा सरोकारवालाहरूसँग सहयोग बढाउनु हो? यसरी उद्देश्यहरू स्पष्ट भएमा कार्यशाला सहजिकरणको लागि सामग्री तथा उपयुक्त विधिहरूको तयारी गर्न मद्दत गर्दछ ।

ख. उपयुक्त सहभागिहरूको छनौट: अर्को चरणमा तपाईंले उपयुक्त सहभागीहरू चयनका लागि समन्वय गर्न आवश्यक छ । कार्यशालामा स्थानीय तहबाट को-को सहभागी हुनेछन् ? तिनीहरूले के कस्तो विचार, दृष्टिकोण ल्याएर योगदान गर्न सक्छन? यदी सहि सहभागीहरूको चयन भएन भने यसले कार्यशालाको वातावरणलाई प्रभाव पार्छ । सहभागीहरूलाई कार्यशालाको विषयवस्तुको बारेमा पर्याप्त पुर्व ज्ञानका साथै छलफलहरूमा सक्रिय रूपमा संलग्न हुन इच्छुक भएको समेत हुनुपर्दछ ।

ग. विषयवस्तु तथा सामग्री: कार्यशालाको उदेश्य र सहभागिहरू निर्धारण भएपछि, सहजकर्ताले कार्यशालाको विषयवस्तु तथा प्रस्तुति सामग्रीको तयारीमा जुटनु पर्दछ । प्रस्तुति सामग्री भित्र निम्न विषय समावेश हुन सक्दछन ।

- पृष्ठिभूमि जानकारी तथा प्रस्तुतिकरणहरू
- समुह अभ्यासका लागि निर्देशन तथा फर्मेटहरू
- प्रत्येक शत्रको समीक्षा छलफल

कार्यशालाका विषयवस्तु र सामग्रीहरू तयारी गर्दा विविध तथा प्रेरणादायक हुने खालका सन्दर्भहरू समावेश गर्नुपर्दछ । कार्यशालामा गरिने अभ्यास तथा कार्य निर्देशहरूले सहभागीहरूलाई भविष्यको सोँचाइ बारे बुझ्न र नयाँ अवधारणाहरू सिर्जना गर्न मद्दत गर्न सक्छ ।

घ. उपयुक्त विधि र प्रकृयाको छनौट: दूरदर्शिता कार्यशालाका दौरान प्रयोग हुने सहजिकरण विधिका माध्यमले सहभागिहरूलाइ हरेक शत्रमा सक्रिय सहभागिता गराइ धेरै सूचनाहरू कसरि संकलन गर्न सकिन्छ भन्ने कुरामा महत्वपुर्ण भूमिका खेल्छ । उदाहरणका लागि केहि विधिहरू जस्तैः

- ब्याककास्टिङ
- परिदृश्य सेटिङ
- सकअचू वा SWOT (सबल पक्ष, कमजोर पक्ष, अवसर तथा चूनौति) विश्लेषण

विभिन्न सहजिकरण विधिहरूको छनौट कार्यशालाको उदेश्य तथा विषयवस्तुमा निर्भर हुने गर्दछ। तसर्थ सहभागिहरूको क्षमता अनुसारको उपयुक्त विधि र प्रकृयाको प्रयोगले कार्यशालाको लक्ष्य हासिल गर्न मद्दत गर्दछ।

ङ. **कार्यशालाको स्थान तथा सामग्री निर्धारण:** कार्यशाला आयोजना गर्न उपयुक्त मिति, स्थान र आवश्यक सामग्रीको आवश्यकता पर्दछ। कार्यक्रम स्थल तथा तालीम हलको क्षमता सहभागीहरूको संख्याको आधारमा निर्धारण गरिन्छ, समुह कार्यका लागि उक्त स्थलमा पर्याप्त खुला ठाउँ भएमा समुह अभ्यास गर्न सहज हुन्छ। सहभागि सामग्रीहरू जस्तै कलम, कागज वा नोटबुक, पोस्ट-इट नोटहरू, मल्टिमिडिया, बैकल्पिक विध्युत र कम्प्युटर आदी समावेश हुन सक्छन्।

च. **सहभागिताका लागि निमन्त्रणा:** कार्यशाला तयारी चरणका अन्य काम पूरा भएपछि एक पटक निमन्त्रणा जारी भए नभएको सुनिश्चित गर्ने। सहभागीहरू लाइ कार्यशालामा सहभागि हुन आउदा तयारी सहित आउन प्रयाप्त समय दिँदै अग्रिम रूपमा निमन्त्रणाहरू पठाउने। निमन्त्रणामा कार्यशालाको उद्देश्य, विषयवस्तु, मिति, स्थान र नाम दर्ता सम्बन्धि जानकारीहरू उल्लेख गर्नुपर्दछ।

छ. **कार्यशालाको आयोजना:** कार्यशालाको दिन सेसन सुरू हुनुभन्दा पहिले सबै उपकरण, प्रिन्टिङ सामग्री तथा अन्य सामग्रीहरू दुरूस्त रहेको, कार्यशाला हल र वरपरको स्थल सफा रहेको, तथा अन्य सामग्रीहरू उचित ठाउँमा राखिएका छन् भनि पूनः सुनिश्चित गर्नुपर्दछ। सहभागीहरू समयमै आइपुगेको यकिन गर्ने तथा कार्यशालाको क्रममा प्रेरणादायी, वयस्क सिकाइ र सहभागितामूलक विचार विमर्शको वातावरण सिर्जना गर्ने। छलफल र समूह अभ्यासमा सबैको सक्रिय सहभागितालाई प्रोत्साहित गर्नुपर्दछ।

ज. **कार्यशालाको उपलब्धि तथा सुझाब संकलन:** कार्यशाला सम्पन्न पश्चात यसको प्रभावको समेत निगरानी गर्न आवश्यक हुन्छ। सहभागीहरूले कार्यशालाका कस्तो अनुभव गरे? कार्यशालाका विषयवस्तु तथा सिकाइलाई कसरी उपयोग गरे? कार्यशाला पश्चात सिकाइहरू तथा कार्यशालाबाट प्राप्त तथ्यांकहरूलाई प्रयोग गर्न कार्यशालाको रिपोर्ट तयार गर्नुपर्दछ, उदाहरणका लागि भविश्यको सोँचाइ बारेका धारणाहरू र स्थानीय तहको रणनीति योजना कस्तो बनाउदा उपयोगी हुन्छ। कार्यशालामा सहभागिहरूबाट प्राप्त सुझावहरूले भविष्यमा हुने अन्य कार्यशालाहरू सुधार गर्न मद्दत गर्दछ।

कार्यशाला प्रकृया तथा अभ्यासहरू

हाते पुस्तिकाको यस खण्डमा कार्यशालाको मुख्य शत्र **ब्याककास्टिङ** विधि सहजिकरणको लागि विस्तृत निर्देशनहरू बारे बताइएको छ। यसमा उल्लेख गरिएको **ब्याककास्टिङ** विधि र अभ्यास ग्रेप परियोजनाको भागको रूपमा प्राकृतिक संसाधन संस्थान (लुके), फिनल्याण्डले वर्ष 2023 मा नेपालमा आयोजित दूरदृष्टि कार्यशालाहरूमा प्रयोग गरिएको थियो। यो विधि प्रकृया दुई दिने दूरदृष्टि कार्यशालाको लागि तयार गरिएको छ, तर यो पद्दतिको प्रयोग आवश्यकता अनुरुप अन्य कार्यशाला सहजिकरणमा समेत उपयोग गर्न सकिन्छ। यहाँ उल्लेख गरिएका विधि तथा निर्देशनहरू कडाईका साथ पालन गर्नुपर्छ भन्ने होइन, तर कार्यशालाको उद्देश्य तथा विषयवस्तुहरूलाई उपयुक्त हुने सन्दर्भमा यो विधि समायोजन गरिएको हो। ब्याककास्टिङ एक दूरदर्शिता पद्धति हो जुन विशेष गरी त्यति बेला उपयोगी हुन्छ जब समस्याहरू जटिल हुन्छन् र वर्तमानका घटना प्रवृत्तिहरूका कारण समस्याहरू निम्तिएका हुन्छन। एक इच्छाइएको भविष्य परिभाषित संगै ब्याककास्टिङ विधि सुरु हुन्छ र पछि दूरदर्शी भविष्यको परिकल्पना तथा त्यो प्राप्त गर्न आवश्यक पर्ने विशिष्ट कार्यक्रमहरू र नीतिहरु को पहिचान गर्न को लागी यस विधिले काम गर्दछ। तलको चित्रमा प्रस्तुत अभ्यासमा, वर्तमानको समयबाट २० वर्ष अगाडि नै दूरदृष्टि सिर्जना गरिएको छ, तर समयसीमालाई सम्बोधन गर्न खोजेको विषय संग समायोजित गर्न सकिन्छ।

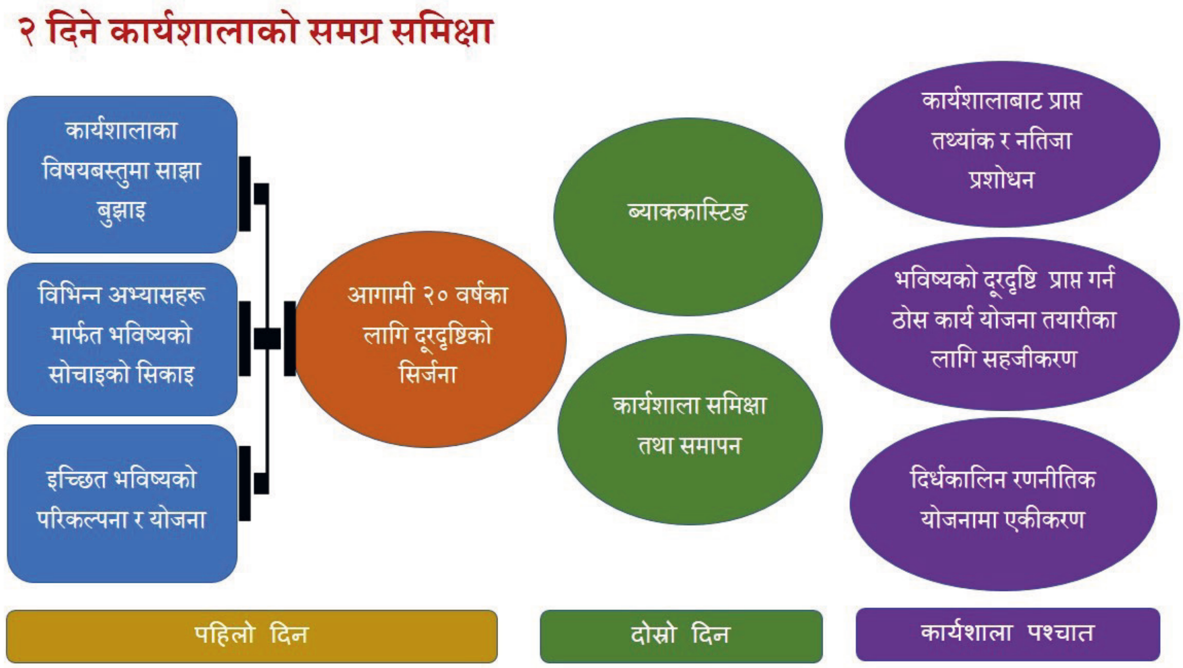

पहिलो चरण: दृश्य समायोजन गर्ने, भविश्यको सोँचाई र कार्यशालाका लक्ष्यहरू

स्थानीय तहका नेतृत्व वर्ग (परिवर्तनका बाहकहरू) लाइ भविष्यउन्मुख सोँचाई किन जरूरी छ भन्ने कुराको परिचयबाट यो अभ्यास सुरु हुन्छ। पहिलो चरणमा स्थानीय तहका सहभागीहरुलाई कार्यशालाका विषयवस्तुहरू, उद्धेश्यहरु र कार्यतालिकाको बारेमा जानकारी दिनुका साथै सबै सहभागीहरू बीच परिचय गराइन्छ। यस क्रममा सहभागीहरुले सहजकर्तासँग पनि परिचित हुने अवसर पाउँछन तथा आत्मियता महसुस गर्दछन। यसका साथै भविष्यको सोँचाईको व्यवहारिक अर्थ संग पनि सहभागीहरु घुलमिल हुन्छन, जसले गर्दा कार्यशालामा सहभागिहरूले भविष्य उन्मुख चिन्तन गर्नुको औचित्य व्यवहारमा बुझ्दै जान्छन।

यस चरणमा सहजकर्ताले सहभागिहरूसंग निम्न बुदाहरू प्रस्तुत गर्नुपर्दछ।

- कार्यशालामा हामी **ब्याककास्टिङ** विधि प्रयोग गरेर भविष्य प्रतिको चिन्तनमा प्रवेश गर्नेछौं। यसको उद्देश्य मानिसहरूमा भएको विभिन्न इच्छित भविष्यहरूको परिकल्पना गर्न सक्ने क्षमता बढाउनु तथा उक्त इच्छित भविष्यलाई साकार पार्ने दिशामा कार्य गर्ने दृढ इच्छा जगाउनु हो।
- शत्रको पहिलो भागको दौरान, हामी भविश्यको सोँचाई सँग परिचित हुनेछौं र कार्यशालाका विषयवस्तु अनुरूप इच्छित भविष्यका लागि नविनतम विचारहरूको सृजना गर्नेछौं।
- शत्रको दोस्रो भागमा हामी इच्छित भविष्यमा पुग्नका लागि आवश्यक ठोस र व्यावहारिक कार्यक्रमहरूको पहिचान गर्नेछौं।
- यस कार्यशालाको उद्देश्य अनुसार स्थानीय तह स्तरको दूरदृष्टि, लक्ष्य र क्रियाकलापहरूको पहिचान गरेर कार्यशालाबाट प्राप्त परिणामहरू स्थानीय योजना तर्जुमा प्रकृयामा एकीकृत गर्नु रहेको छ।
  - नोट: जुनसुकै विषयक्षेत्रका रणनीतिक योजना तयारी कार्यशालाहरूमा यो विधि प्रयोग गर्न सकिन्छ, त्यस अवस्थामा उक्त कार्यशालाको लक्ष्य संस्था वा व्यवसायिक संगठनहरूको दूरदृष्टि पहिचान गर्नु हुनसक्छ।
- भविश्य आफै बन्दैन, त्यो बनाउनु पर्दछ।
- यो कार्यशाला भविष्यलाई प्रभावित गर्न स्थानीय तहको दक्षतामा सुधार गर्ने बारेमा हो।
- हामीलाई हाम्रो दूरदृष्टितर्फ लैजाने खालका कार्यक्रमहरू तथा अन्य जुक्तिहरूको बारे पनि विमर्श गर्ने छौ, तर त्यस्ता कार्यक्रमका लागि ठोस कार्यान्वयन योजनाहरू र प्रयोगहरू यस कार्यशालामा समाबेश छैनन्।

सहजकर्ताले यस शत्रको दौरान व्याख्या गर्नुपर्ने बुदाँहरू।

- हामी सम्भावित चुनौतीहरूको अनुमान गर्न, समाधान उन्मुख सोँचाई तथा परिकल्पना सहितको भविष्य-उन्मुख सोचहरू बारे आधारभूत कुराहरू सिक्नेछौं।
- हामी भविष्यलाई प्रभाव पार्न सक्ने वर्तमानमा देखापरेका कारक तत्वहरू पहिचान गर्नेछौं।
- हामी कार्यशालाको उदेश्य अनुसार इच्छित भविश्य दर्शाउने दूरदृष्टि सिर्जना गर्नेछौं।
- हामी भविष्यको दूरदृष्टिका बारेमा हुने संवादमा संलग्न हुनेछौं र सिर्जना गरिएको दूरदृष्टिको लागि वर्तमानमा भइरहेका कार्यसँग जोडेर हेर्नेछौं।
- हामी हाम्रो स्थानीय तहलाइ एक परिवर्तनकारी संस्थाको रूपमा परिचित गराउने छौं।

यस शत्रमा प्रस्तुति बाहेक, सामूहिक छलफल, समूह कार्य, व्यक्तिगत गृहकार्य जस्ता विधि प्रकृया समावेश छन। सहजकर्ताले भविश्यको सोँचाई का बारेमा निम्न खुला प्रश्नहरू द्वारा समयको ख्याल गर्दै खुला छलफल चलाउनु पर्छ।

- जब तपाइ 'भविश्य' सब्द सुन्नु हुन्छ तब तपाइको मस्तिष्कमा के कुरा आउछ?
- 'भविश्य' सब्दले भोलि लाइ जनाउछ वा सयौ वर्ष पछिको कुरा जनाउदछ?
- आज, यहाँ छलफल गरिने भविष्यमा हामी लगभग २० वर्ष हाम्रो दृष्टि राख्छौं। यस्तो समय सीमाको भविष्यको बारेमा सोच्दा हामीलाई वर्तमान समयका चुनौतिहरूबाट मुक्त हुन पर्याप्त समय दिन्छ।
- यदि यो २० वर्षे समयको सन्दर्भ चुनौतीपूर्ण लाग्छ भने, भविष्यको भविष्यवाणी गर्ने प्रयास गर्नुको सट्टा "तपाईं अहिलेको समयमा के भएको चाहनुहुन्छ" भनेर सोच्दा पनि ठीक होला कि ?

खुला छलफल पश्चात सहजकर्ताले सहभागिहरूलाइ समुहकार्य प्रकृयाको व्याख्या गर्दै समूह विभाजनको निर्देशन दिनुपर्दछ।

- उपस्थित सहभागिहरू दुइ समूहमा विभाजित हुनुपर्नेछ।
- कार्यशालाको समय कम भएकाले छिटो समूह कार्य सक्ने उपाय भनेको निरन्तर काममा लागिरहनु हो तथा कुनै पनि विवरण वा विचार लाइ विवादास्पद नबनाउनु हो।
- अरूको विचार सुन्नुहोस्, सक्रिय रूपमा सहभागि हुनुहोस्, अरूको विचारको सम्मान गर्नुहोस्। व्यक्त विचारहरूमा सहमत हुन नसके पनि रचनात्मक हुनुहोस् र ठोस निष्कर्षमा पुग्न मद्दत गर्नुहोस्।

ध्यान दिनुपर्ने कुरा: समूहकार्यको समयमा बेला बेलामा कार्यशालाको विषयवस्तुमा केन्द्रित हुन सहभागिको ध्यानाकर्षण गरिरहनु पर्दछ। साथै सहभागिहरू कार्यशालाले तोकेको विषयवस्तु बुझेर त्यसमै केन्द्रित भएर छलफल गरिरहेको सुनिश्चित गर्ने।

पहिलो समूह अभ्यास: मुख्य सरोकारवालाहरूको पहिचान तथा चुनौति र अवसरहरू परिभाषित गर्ने

Identifying key stakeholders and defining challenges and opportunities at (workshop topic)

सहजकर्ताले समूह अभ्यासका विषयवस्तुका बारेमा व्याख्या गरेर दुइ वटै समूहलाई आफ्नो तोकेको विषय क्षेत्रमा केन्द्रित रहेर समसामयिक अवस्थाहरू बारे छलफल गर्न निर्देशन दिने। तोकेको (कार्यशालाको विषय) विषय सन्दर्भमा सम्बन्धित सरोकारवालाहरू र उनीहरूको भूमिकाहरू पहिचान गरेर समुह कार्य सुरु गर्न लगाउने (उदाहरण तालिका हेर्नुहोस्)। महिला वा कुनै पनि अल्पसङ्ख्यक समूहको सहभागिले छलफलमा भूमिका निर्वाह गरिरहेको कुरामा विशेष ध्यान दिने। अभ्यास गर्दा कल्पना तथा अनुभवका आधारमा सूचनाहरू संकलन गर्न सकिन्छ (खाद्य प्रणालीको उदाहरण तालिकाबाट प्रस्ट गर्ने)। उक्त उदाहरणमा एउटा विषयक्षेत्र 'उत्पादन' उल्लेख छ, तर अभ्यासमा अन्य क्षेत्रहरू जस्तै बजारीकरण र भण्डारण आदी समावेश हुन सक्छन। यहाँ कार्यशालाको विषयसँग सम्बन्धित विषयक्षेत्रहरू पहिल्यै निर्धारण गरिएको हुनुपर्छ। कार्यशाला विषयको लागि पूर्व-सूचीबद्ध विषयक्षेत्रहरू बाहेक सान्दर्भिक मानिएको कुनै पनि क्षेत्रहरू थप्न प्रोत्साहित गर्न सकिन्छ। (उदाहरण प्रिन्ट प्रति तयार गर्ने)।

खाद्य प्रणाली (उदाहरण विषय)	**संलग्न सरोकारवालाहरू**	**सरोकारवालाहरूको भुमिका**
उत्पादन (विषयक्षेत्र उदाहरण)	किसान	अन्न, फलफुल, पशुपंक्षी जन्य उत्पादन गर्ने
	कृषि ज्ञान केन्द्र	प्राविधिक सहयोग तथा तालिम प्रदान गर्ने

कार्यशाला विषयवस्तुमा केन्द्रित रहदै निरन्तर अर्को समुह अभ्यास जारी राख्नुपर्दछ, प्रतेक क्षेत्रको चुनौतीहरू र अवसरहरू पहिचान गर्न निर्देशन दिने (उदाहरणका लागि तलको तालिका हेर्नुहोस्) । यस उदाहरणमा, केवल 'उत्पादन' उल्लेख गरिएको छ तर कार्यशालाको उद्देश्य अनुसारको विषयवस्तुसँग सम्बन्धित अतिरिक्त विषयक्षेत्रहरू पनि सूचीबद्ध गरेर समूह कार्य गराउनु पर्दछ ।

खाद्य प्रणाली (उदाहरण)	**अवसरहरू**	**चुनौति, बाधाहरू**
उत्पादन (विषयवस्तुको उदाहरण)	सुहाउदो हावापानी	संकलनकर्ता तथा बिचौलियाहरु
	पर्याप्त सिंचाई सुविधा	न्यून बजार मुल्य
	नजिकमा शहर भएको	ज्ञान, सीपको अभाव

नोटः समूह कार्य पश्चात तोकिएको तालिकाका सबै विवरणमा प्रत्येक विषयक्षेत्रमा अन्तर समूहमा पूर्ण छलफल गर्न लगाउने ।

अर्को चरणः भविश्य दूरदृष्टिको विकास (एउटा सुन्दर भविश्यको परिकल्पना)

यस चरणमा कार्यशालाको अघिल्लो अभ्यासका विषयवस्तुबाट पहिचान गरिएका सम्बन्धित चुनौतिहरू र बाधाहरूलाई सम्बोधन गर्दै इच्छित भविष्यको दुरदृष्टिको सिर्जना गरिन्छ । यसको अतिरिक्त, दुरदृष्टि सिर्जना गर्दा, कार्यशाला विषयको सन्दर्भ-विशेष पक्षहरू र पहिचान गरिएका मुख्य अवधारणाहरू समेत ध्यानमा राखिन्छ । छलफललाई प्रोत्साहित गर्नका लागि खुला वातावरण हुनु जरूरी हुन्छ, जसले सहभागिहरुलाई आफ्नो अन्तर्दृष्टि र दृष्टिकोणहरू मार्फत योगदान गर्न सक्षम बनाउँदछ । यस्तो सामुहिक पद्धतिले सिर्जना गरिएको दुरदृष्टि व्यापक, पुर्ण, विशिष्ट र सन्दर्भ अनुरूप तयार भएको सुनिश्चित गर्दछ । यदि आवश्यक भयो भने सहभागीहरूलाई अतिरिक्त समय दिएर स्थानीय तहको दुरदृष्टि सिर्जना लाइ थप समृद्ध र सान्दर्भिक बनाउन सकिन्छ ।

सहजकर्ताले निम्न बुदाहरूको व्याख्या गर्दै शत्र सुरू गर्ने ।

- शत्रको अर्को चरणमा हामि भविश्य परिकल्पना गर्दछौ ।
- इच्छाइएको भविष्यको परिकल्पना नगरी, स्थानीय तहलाइ चाहेको परिवर्तनहरू प्रति प्रतिबद्ध हुन तथा इच्छित परिणाम प्राप्त गर्ने कार्य गर्न कठिन हुन्छ ।
- संसारमा जे जति परिवर्तनहरू भएका छन, कसै न कसैले विगतमा गरेका परिकल्पनाका कारण सक्षम भएको हुनुपर्छ । जस्तै राम्रो यातायात प्रणाली, राम्रो शिक्षा तथा सुधारिएको कृषि उत्पादन प्रणाली कस्तो बनाउने भनेर ।

दोस्रो अभ्यास: प्रश्नहरू (के यदि भएको भए?) र अभ्यास

सहजकर्ताले निम्न बुदामा थप व्याख्या गरेर के यदि भएको भए? प्रश्नको अभ्यास गर्ने ।

- अब हामि इच्छाएको भविश्य तर्फको पहिलो कदम के हुन सक्ला भन्ने बाट छलफल सुरू गरौ, जहाँ बाट हाम्रो यात्रा साच्चै सुरू हुन सक्छ? हामीले भर्खरै छलफल गरेका र प्रस्तुत गरेका बुदाहरूको आधारमा अब हामी तपाईंलाई " के यदी ?" प्रश्न मार्मत सोच्न आग्रह गर्दछौ ।
- यदी गरिब लगायत सबैले ऋण पाउन सकेको भए? एक जना लधुवितका अगुवा व्यक्ति मुहम्मद युनुस यो पश्न सोच्ने गर्दथे ।
- विगतमा एक अर्कासंग युद्ध गरिरहेका दुइ देशहरूले यदि समुदायमा सृजनात्मक काम गरेका भए? युरोपियन युनियनका संस्थापक येन मोन्नेटले सोच्ने गरेको प्रश्न ।
- के यदि संसारभरीका सबै बालबालिकाको विद्यालयमा पहुच सहज भएको भए?
- यसै गरि तपाइहरूलाइ पनि इच्छित भविश्यको कल्पना प्रयास गर्न खुला समय दिन्छौ, तपाइको मस्तिस्कको कल्पनाशक्तिको भरपुर प्रयोग गर्नुस, नरोकनुहोस तपाइमा अरू भन्दा फरक र असिमित कल्पनाशक्ति छ ।
- अब स्वैच्छिक रूपमा सहभागिहरू लाइ व्यक्त गर्न प्रोत्साहन गर्ने तर विचार व्यक्त गर्न करकाप नगर्ने ।

तल उल्लेखित उदाहरणहरू संग मेल खाने कुनै विचार सहभागिहरूबाट व्यक्त भएमा उक्त उदाहरण एक पटक दोहोर्याउनुस ।

- के यदी स्थानीय समुदायहरूले पर्यटन र यसले ल्याउने अवसरहरूबाट बढी लाभ उठाउन सकेको भए?
- यदी दक्षिण एशियामा दिगो ऊर्जा समाधान र जलवायु परिवर्तनका पहलहरूमा नेपालको अग्रणी भुमिका भैदिएको भए?
- के यदी सूचना प्रविधिले ग्रामिण भेगको स्वास्थ्य सेवा स्तर तथा पहुँचमा सुधार गर्न मद्दत गरेको भए?

यस सेशनमा लागि मेटाकार्डको प्रयोग गर्न सकिन्छ तथा सहभागिहरूले गरेका फरक परिकल्पनाहरू कार्डमा लेखेर सबै सामु प्रस्तुती गर्न प्रोत्साहित गर्ने, केहि सहभागिहरूलाइ स्वैच्छिक रूपमा लेखेको प्रस्तुत गर्न अनुरोध गर्ने । तपाइ प्रत्येक सहभागीहरूमा अरू भन्दा फरक र असिमित कल्पनाशक्ति छ भन्ने कुराको हौसला बढाउने तर सबैका चिन्तनहरूमा छलफल गर्न समय अभाब हुन्छ भनेर दोहोर्याउनुस । सहभागिहरूले व्यक्त गरेका विचार पश्चात यस अभ्यासको निश्कर्षमा छलफल गर्ने, उदाहरणका लागि, यस कार्यशालाका लागि यो अभ्यासको महत्व के हुन सक्छ? के उदेश्यका लागि यो अभ्यास गरिएको होला? जस्ता प्रश्न गर्ने ।

सहजकर्ताले निष्कर्षका लागि प्रस्तुत हुने: कल्पनाशक्तिले चुनौति दिने साहस दिन्छ तथा के यदी? प्रश्नको सिर्जना गर्छ र भविश्य परिवर्तन त्यसै बिन्दु बाट सुरू हुन्छ । यदि तीन बुदामा समिक्षा गर्न परेमा यो सेसन निम्नअनुसार समिक्षा गर्न सकिन्छ:

१. संभावित भविश्यहरू असिमित छन, हामिले भविश्य लाइ बहुबचन बाट चिन्तन गर्नुपर्छ । इच्छित भविश्यमा पुग्ने मार्ग एउटै नहुन सक्ला । बरू हामिले बर्तमानमा गर्ने प्रतेक कार्य तथा निर्णयहरूले भविश्यलाइ आकार दिइरहेको हुन्छ, हामिले नगरेका कार्यहरू बाट पनि भविश्य निर्धारण भैरहेको हुन्छ ।
२. भविश्य आफै निर्माण हुदैन, हाम्रा कार्यहरूले भविश्य निर्माणमा प्रभाव पारिरहेको हुन्छ ।

३. वर्तमानमा मात्र केन्द्रित नभइ दिर्धकालिन रूपमा, भावि पुस्ताका लागि तथा अहिलेको भन्दा उत्तम भविश्य बारे सृजनात्मक रूपमा सोचेर कार्य गर्नका लागि हामी जिम्मेवार छौ ।

शत्रविधि: व्यक्तिगत चिन्तन, मेटा कार्ड प्रयोग र खुला छलफल

शत्रको उपलब्धि: चिन्तन लेखिएका मेटाकार्ड र सहभागिहरुका गहकिला विचारहरु

तेस्रो अभ्यासः हाम्रो विगत लाइ सम्झिदा

भविष्यको सम्झना र परिकल्पना गर्नु सम्बन्धित भएकोले विगत लाइ फर्केर सोच्ने छोटो अभ्यास बाट सुरू गरौं। यस शत्रको उद्देश्य हाम्रो मस्तिष्कलाई भविष्य उन्मुख **सौँचाईका** लागि सक्रिय पार्नु मात्र नभएर यसले हामीलाई दीर्घकालीन दृष्टिकोण बनाउनका लागि मद्धतगर्नेछ।

सहजकर्ताले सहभागिहरूलाइ खुला छलफल गर्न लगाउनेः

- एक छिनको लागि विगत फर्केर हेरौ, गएको ६० वर्षमा नेपालमा के के भयो? जसका कारण नेपाल अहिलेको अवस्था सम्म आइपुग्न सम्भव बनायो।
- विगत लाइ नियालेर हेर्दाः वर्तमानको यस अवस्था सम्म आउनमा कुन तत्व र कारकहरूले प्रभाव पारेको होला ?
- भविश्य तर्फ हेर्दाः वर्तमानका के कस्ता कुराहरूले अबको भविश्यलाइ असर गर्नेछ ?

खुला छलफल पछि सहजर्ताले यस सेसनको निचोडको रूपमा निम्न बुदाहरू प्रस्तुत गर्दै यस शत्रलाइ समापन गर्ने।

- अहिलेको छलफलबाट संसार विगतको भन्दा परिवर्तन भएको छ भनेर देखायो।
- हाम्रो समाज आजको जस्तो बनाउन हाम्रा पुर्खाहरूका फराकिला सौँचाईहरूका कारण विगतमा आश्चर्यजनक र अविश्वनिय घटनाहरू सम्भव भएका थिए।
- हामिले वर्तमानमा पहिचान गरेका समस्याहरूलाइ उजागर गर्नका लागि समयरेखाको प्रयोग गरेको खण्डमा भविश्यमा हामिलाइ कस्ता मुद्दाहरूले प्रभाव पार्नेछ भन्ने बारे दृष्टिकोण बनाउन सहयोग गर्छ।
- हामिले पहिचान गर्न सकेका मुद्दाहरू बाहेक यहाँ धेरै असम्भव र अविश्वनिय कुराहरू अझै हुन सक्छन जुन अहिले अनुमान र पहिचान गर्न सक्दैनौ।

विधिः समुहमा खुला छलफल, प्रश्नोत्तर तथा प्रस्तुति

चौथो अभ्यासः भविश्यको परिकल्पना

विभिन्न विषयगत क्षेत्रहरूमा परिवर्तनका विभिन्न पक्षहरू बारे परिकल्पना गर्नु तथा अबको २० वर्षपछि ति प्रत्येक क्षेत्रहरूमा कस्तो परिवर्तन हुने आशा गरिएको छ भनेर चिन्तन गर्नु हो यस अभ्यासको उद्देश्य हो। यस शत्रको अन्तमा प्रत्येक विषयक्षेत्र अन्तर्गत परिवर्तनका पक्षहरूको चयन गर्नु तथा विकासको माध्यमले भविष्य परिवर्तन गर्न सक्ने सम्भावित परिवर्तनका कारकहरूको पहिचान हुनेछन ।

सहजकर्ताले सहभागिहरूलाइ निम्न बुदाहरू मार्फत सेसनमा मार्गदर्शन गर्ने।

- हामिले छलफल गरिरहेको विषयवस्तु (कार्यशालाको विषय शिर्षक) लाइ ध्यानमा राख्दै, हामिले चाहेको भविश्य कस्तो हुन सक्छ? यस क्षेत्र लाइ इच्छित दिशामा अगाडी बढन सम्भव बनाउन तपाइ के के मा सूधार गर्न वा परिवर्तन गर्न गर्न चाहनुहुन्छ ?

- दिएको फारम अनुसार भविश्यको परिकल्पना कोर्ने प्रयास गर्नुहोस । म यस्तो परिवर्तन , सुधार चाहन्छु ता कि अबको २० वर्ष पछि (कार्यशालाको विषय शिर्षक) प्रणालिमा सोचेको परिवर्तन होस ।
- कल्पनाशक्ति नै मानव जातीको महाशक्ति भएका कारण त्यति सजिलो छैन, हामि तर्कसंगत सोचमा अभ्यस्त छौ, यसले कल्पनाको उडान लाइ मुस्किल वनाउन सक्छ । तर हामिले यो गर्नै पर्छ ।
- अबको २० वर्ष पछि को कल्पना गरौ, सकेसम्म तार्किक रूपमा सोच्ने प्रयास गर्नुहोला, मानिलिनुस जस्तो कि त्यो समयमा तपाइका बालबालिका हुर्किरहेका हुनेछन । तार्किक सोँचाई ले कार्यशालाको अर्को चरणको छलफल सजिलो बनाउन मद्दत गर्दछ ।
- दिइएको तालिकाले (तल दिइएको खाद्य प्रणालीको उदाहरण हेर्नुहोस्) तपाईंले के सोच्ने र उक्त सोचहरूलाई कसरी तार्किक बनाउने भन्ने बारेमा तपाईंलाइ विभिन्न उपायहरू दिन सक्छ । यस तालिकामा के विषय सूचीबद्ध छ भन्नेमा मात्र केन्द्रित हुन आवश्यक छैन, तपाईंले कार्यशालाका विषयवस्तुको सन्दर्भ संग सम्बन्धित जुनसुकै सान्दर्भिक कुराहरू थप्न स्वतन्त्र हुनुहुन्छ ।

  नोटःसहजकर्ताले समुहकार्यका लागि दिइने तालिकामा केहि उदाहरणहरू पहिले नै सुझावको रूपमा दिन सक्छन।
- यो अभ्यास गर्दा तपाइले प्रत्येक विषयवस्तुको लागि भर्न जरूरी छैन, सबैभन्दा पहिले कार्यशालाको विषय सन्दर्भ र स्थानीय परिबेशसंग बढि सम्बन्ध राख्ने मुख्य विषयबस्तु (कम्तिमा ३ वटा) चयन गर्दै प्राथमिकता क्रम पनि मिलाएर मात्र अगाडि बढनुस ।

उदाहरण तालिकाः (खाद्य प्रणालीका लागि)

विषयवस्तु वा मुद्दा	**तपाइ कुन विषयवस्तु वा मुद्दामा परिवर्तन चाहनु हुन्छ?**	**अबको २० वर्षमा तपाइ यो मुद्दामा कस्तो परिवर्तन भएको हेर्न चाहनु हुन्छ?**
आर्थिक	उदाहरणः • कृषि सामग्रीमा सहज पहुँच	उदाहरणः • कृषि प्रविधि तथा अपकरणहरू सर्बसुलभ पहुँचमा भएको हुनेछ। • हावापानी तथा भौगौलिक परिबेश सुहाउदो कृषि प्रविधि हुनेछ। • कम खर्चिलो, वातावरणमैत्री तथा स्थानीयकरण हुनेछ।
	• समावेशी स्थानीय अर्थव्यवस्था	
	• कृषि उद्धम विकास	
	• कृषि बजार प्रणाली	
सामाजिक सांस्कृतिक	• लैंगिक समता तथा समावेशीता	
	• उपभोक्ता बानी तथा आहार परिवर्तन	
	• खाद्य नविनता	
नीतिहरू, नियमहरू तथा सुशासन	• सामाजिक समावेशी नीति तथा सुशासन	
	• कृषि नीति	
	• वातावरणिय नीति	
	• दिर्घकालिन विकास योजना	
	• क्षेत्रगत विकास योजना	
नव प्रवर्तन, प्रविधि र पूर्वाधार	• उन्नत जातका विउविजनको उपलब्धता	
	• जलवायु मैत्री पुर्वाधार	
	• सडक, सिंचाइ तथा उर्जा आपुर्ति	
	• सूचना तथा प्रविधि	
जैविक र वातावरणीय	• जैविक कृषि र खाध्य उत्पादन	
	• भुमिको उपयोग तथा जलवायु मैत्री भुमि व्यवस्थापन	
	• दिगो भू व्यवस्थापन	
जनसांख्यिक सम्बन्धी	• मौसमी प्रवास	
	• युवा	
	• जनसंख्या बृद्धि	
	• शहरीकरण	

समूह कार्यका बेला सहजकर्ताले प्रत्येक समूह मा पुगेर आवश्यक सहयोग गर्नु पर्दछ, जसले गर्दा सहभागिहरूले सान्दर्भिक विषयवस्तुको छनौट तथा प्राथमिकिकरण गर्न सकुन।

शत्र विधिः समूह कार्य (प्राथमिकिकरणमा परेका ३ वटा विषयहरूका समूह मा), प्रस्तुतिकरण र छलफल
शत्र को उपलब्धिः प्राथमिकिकरणमा परेका ३ वटा विषयवस्तु बारे फर्मेटमा भएको तालिका ब्राउन पेपरमा भर्न निर्देशन दिने।

पाँचौ अभ्यासः साझा परिकल्पना (दूरदृष्टि) को सिर्जना

यस अभ्यासको उद्देश्य कार्यशाला विषयक्षेत्र अन्तर्गत तोकिएको समयसीमा को भविश्यमा के हासिल गर्न चाहनुहुन्छ भन्ने एक साझा परिकल्पना सिर्जना गर्नु हो।

सहजकर्ताले शत्र मा ब्याख्या गर्नुपर्ने बुँदाहरु

- अबको चरणमा हामी स्थानीय तहको एक साझा दूरदृष्टि सृजना गर्ने प्रयास गर्नेछौ, यसमा तपाईंहरूले यस पछिका अर्को शत्र हरूमा थप काम गर्नुहुनेछ। सामूहिक निर्णयबाट साझा दूरदृष्टिको निष्कर्षमा पुग्न त्यति सजिलो छैन, त्यसैले तपाईंले यो प्रयासलाइ अभ्यासको रूपमा लिन सक्नुहुन्छ।
- तपाईंले यस अघिको अभ्यासमा वर्णन गर्नुभएका मुद्दाहरूमा देख्न चाहेको भविष्यको आधारमा, अबको २० वर्षका लागि साझा दूरदृष्टि बनाउने प्रयास गर्नुहोस्। छलफलबाट प्राप्त विचारहरूलाई एक विशिष्ट तथा 'संक्षिप्त वाक्य' आकारमा सिर्जना गर्ने प्रयास गर्नुहोस् (उदाहरणका लागि तलको तालिका हेर्नुहोस्)। सामूहिक र सबैको सहमतिको माध्यमले भविश्यको दूरदृष्टि सिर्जना गर्ने प्रयास गर्नुहोस्। दूरदृष्टि सकेसम्म सान्दर्भिक, ठोस र विशिष्ट बनाउन प्रयास गर्नुहोस्।

उदाहरण तालिका: (खाद्य प्रणालीका लागि)

साझा परिकल्पना (दूरदृष्टि) को सिर्जना (Creating a common vision)	
अबको २० वर्षका लागि साझा विकास परिकल्पना (दूरदृष्टि)	वाक्य बनाउने तरिका: के गर्ने? कहाँ गर्ने? कसले? + क्रिया + के का लागि? *एउटा स्थानीय तहको उदाहरण:* **"खाद्य उत्पादनको हिसाबले नगरस्थानीय तह पूर्णरुपमा खाद्य सुरक्षित र आत्मनिर्भर हुनेछ । सबै कृषि उत्पादन प्राकृतिक, जैविक र जलवायुमैत्री हुनेछन् । यसले स्थानीय स्तरमा रोजगारी सिर्जना गर्नुका साथै सम्पत्तिमा समतामूलक र समावेशी पहुँच प्रदान गर्नेछ । "**

साझा परिकल्पना (दूरदृष्टि) तयार गरिसकेपछि समुहले पालै पालो प्रस्तुति तथा खुला छलफल गर्न अनुरोध गर्ने ।

विधि: समुह अभ्यास, तयार गरेको साझा परिकल्पना (दूरदृष्टि) लाइ अर्को शत्रमा थप कार्य गर्नकन लागि सुरक्षित राख्ने ।
उपलब्धि: साझा परिकल्पना (दूरदृष्टि) तयार

छैटौ अभ्यास: ब्याककास्टिङ (Backcasting)

यस अभ्यासमा हामी अघिल्लो शत्रमा सृजना भएको दूरदृष्टि हासिल गर्ने वैकल्पिक समाधानका उपायहरूको खोजिमा केन्द्रित हुनेछौ । इच्छित भविष्यमा (दूरदृष्टि) पुग्ने सम्भावित मार्गहरूको निर्माण गर्न स्थानीय तहका सहभागीहरू बीच छलफल गर्नेछौ । यसका लागि ब्याककास्टिङ पद्धतिको प्रयोग गर्नेछौ (ब्याककास्टिङको बारेमा विस्तृत ब्याख्या अघिल्लो भागमा गरिसकेका छौ) ।

यस शत्रमा अघिल्लो समूह अभ्यासबाट सिर्जित दूरदृष्टिको पुनरावलोकनसंग सुरु गरेर सहभागीहरूलाई तिनीहरूले (स्थानीय तहले) सिर्जना गरेको २० वर्षे परिकल्पनाको बारेमा पुनर्ताजगी गरिन्छ । त्यसपछिको तलको चित्रबाट यस प्रकृयालाइ ब्याख्या गरे पश्चात समूह कार्य सुरू गर्न सकिन्छ ।

- **समाधान / विकल्पहरू खोजी गर्ने तथा सम्भावित अवरोधहरूको पहिचान गर्ने:** यस चरणमा विभिन्न समाधानका मार्गहरू परिभाषित तथा विश्लेषण गरिने छन । शत्रको मार्गदर्शनका लागि प्रश्न यस्तो हुनसक्छ: "स्थानीय तहले चाहेको भविष्य (दूरदृष्टि) प्राप्त गर्न के के गर्नुपर्ला?" यस चरणमा आवधिक रूपमा लक्ष्यहरू पहिचान गर्ने तथा पहिचान गरिएका बाधा अवरोधहरूको समाधान गर्ने उपायहरू सहितको ठोस कार्य योजनाको विकास गरिन्छ ।

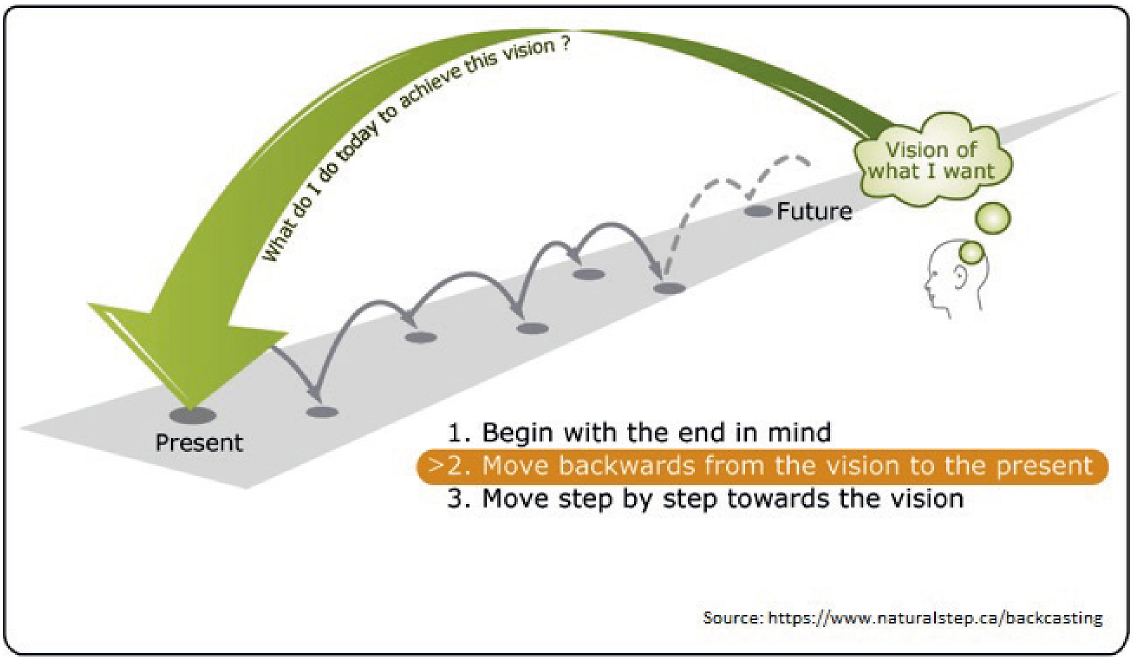

- **सरोकारवालाहरूको भूमिका परिभाषित गर्ने:** शत्रको अन्तमा स्थानीय तहले चाहेको भविश्य (दूरदृष्टि) प्राप्त गर्नका लागि सहयोगि सरोकारवालाहरू पहिचान गरिन्छ तथा प्रत्येक सरोकारवालाहरूका विशिष्ट भूमिका र जिम्मेवारीहरू समेत परिभाषित गर्नुपर्दछ । भूमिकाहरू पहिचान गर्दा सरोकारवालाका मुख्य कार्य पहिचान गर्नुका साथै विभिन्न सरोकारवालाहरू बीच सहयोगात्मक सम्बन्धमा समेत केन्द्रित हुनुपर्छ ।

सहजकर्ताले व्याख्या गर्नुपर्ने बुदाहरू:

- हामी (हाम्रो स्थानीय तह) ले अबको २० वर्षका लागि दूरदृष्टि सिर्जना गरेका छौं । अब हामी इच्छित दूरदृष्टि (भिजन) सम्म पुग्नको लागि आवश्यक र निश्चित चरणबद्ध लक्ष्यहरू पहिचान गर्न सुरु गर्नेछौं ।
- अघिल्लो अभ्यासबाट दूरदृष्टि (भिजन) लाइ फेरि स्थानीय तहको सहभागिहरूका वीच छलफलका लागि प्रस्तुत गरिने छ । सहजकर्ताले सहभागिहरूलाइ सिर्जना भएको दूरदृष्टिमा कुनै परिमार्जन गर्न चाहेको छ वा के उनीहरू सिर्जित भिजन सँग खुसी छन्? भनेर सोध्ने । यदि स्थानीय तह दूरदृष्टिमा सन्तुस्ट छ भने अब चरणबद्ध विश्लेषणको लागि सहभागिहरुलाई निर्देशन गर्ने ।
- "इच्छित दूरदृष्टिमा पुग्नको लागि कति कति समयावधिमा के के गर्न आवश्यक छ?" । यसलाई ब्याककास्टिङ भनिन्छ । सबैभन्दा पहिले निर्धारित अन्तिम समयसीमा भन्दा ५ वर्ष पहिलेको अवस्थाको बारेमा विमर्श गर्ने अर्थात दुरदृष्टिको ५ वर्ष नजिक पुग्न के के हुन आवश्यक छ ? यस ५ वर्ष पहिलेको ब्याककास्टिङ चरणका लागि ठोस लक्ष्यहरू सूचीबद्ध भएपछि, हामी अर्को समय सीमाको चरणहरूमा जानेछौं, जुन तय भएको दूरदृष्टिको १० वर्ष पहिलेको लागि, त्यस

- पश्चात दूरदृष्टिको १५ वर्ष पहिलेको लागि र अन्तमा अहिलेको समय (तत्काल) बाट सुरूवात गर्ने रणनीतिक कार्यहरू सुचीबद्ध गर्ने । प्रत्येकसमयसीमाको चरणमा समानरूपमा उहि अभ्यास दोहोरिने गर्दछ ।
- प्रत्येक ५ वर्षे ब्याककास्टिङ चरणका लागि निर्दिष्ट लक्ष्यहरू सूचीकृत गरिसकेपछि अब हामी उक्त चरणमा सम्भावित बाधा तथा अवरोधहरू बारे विश्लेषण गर्ने कार्य सुरू गर्नेछौ । हामी विभिन्न कारकहरू र परिवर्तनकर्ता (सरोकारवाला) को बारेमा पनि सोच्न सक्छौं, जस्तै प्रक्रियाहरू, व्यक्तिहरू, उत्पादनहरू, पूर्वाधारहरू, नीतिहरूको बारेमा आदि ।
- अन्तिममा, हामीले ब्याककास्टिङ गरेका प्रत्येक समयसीमा चरणका क्रियाकलापहरूसंग सम्बन्धित संलग्न सरोकारवालाहरूको पहिचान र सूचीकरण गर्नेछौं तथा आवधिक लक्ष्य हासिल गर्नमा उनीहरूको भूमिका र जिम्मेवारीहरू समेत पहिचान गर्नेछौं । खासै भूमिका नभएका सरोकारवाला पहिचान भएमा उनिहरूलाइ पनि सूचीकृत गर्न सकिने छ ।

<table>
<tr><td colspan="4">...................... को ब्याककास्टिङ विश्लेषण</td></tr>
<tr><td>............. को विकास दूरदृष्टि
(अबको २० वर्षका लागि)</td><td colspan="3">अधिल्लो अभ्यास बाट तयार गरेको २० वर्षे दूरदृष्टिका आधारमा</td></tr>
<tr><td rowspan="5">२० वर्षे दूरदृष्टिको ५ वर्ष पहिले के कति परिवर्तन भएको हुनुपर्नेछ ? (अबको १५ वर्षमा)
(विषयवस्तुको सन्दर्भ संग सम्बन्धित)
प्रकृयामा, जनतामा, उत्पादनमा, पूर्वाधारमा, नीतिमा आदी</td><td>विशिष्ट लक्ष्य, कार्यहरू</td><td>बाधा र अबरोधहरू</td><td>संलग्न सरोकारवालाहरू तथा भुमिका</td></tr>
<tr><td>१.</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>२.</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>३.</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>४.</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="5">लक्ष्य हासिल गर्न २० वर्षे दूरदृष्टिको १० वर्ष पहिले के कति परिवर्तन भएको हुनुपर्नेछ? (अबको १० वर्षमा)</td><td>विशिष्ट लक्ष्य, कार्यहरू</td><td>बाधा र अबरोधहरू</td><td>संलग्न सरोकारवालाहरू तथा भुमिका</td></tr>
<tr><td>१.</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>२.</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>३.</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>४.</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="4">२० वर्षे दूरदृष्टिको लक्ष्य हासिल गर्न १५ वर्ष पहिले नै के कति परिवर्तन भएको हुनुपर्नेछ? (अबको ५ वर्षमा)</td><td>विशिष्ट लक्ष्य, कार्यहरू</td><td>बाधा र अबरोधहरू</td><td>संलग्न सरोकारवालाहरू तथा भुमिका</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="5">लक्ष्य हासिल गर्न अहिले बाट नै के गर्नुपर्ने छ?</td><td>विशिष्ट लक्ष्य, कार्यहरू</td><td>बाधा र अबरोधहरू</td><td>संलग्न सरोकारवालाहरू तथा भुमिका</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>

सहजकर्ताले समूहलाई चरणबद्ध अभ्यासको माध्यमबाट मार्गदर्शन गर्नुपर्दछ। ब्याककास्टिङ पद्धतिको अभ्यासमा हामी अभ्यस्त नभएकाले सुरुवात गर्न असहज हुन सक्छ। तर सहजकर्ताले समूह कार्य सहज रूपमा अगाडि बढाउनका लागि केहि उदाहरण तथा उपायहरू दिनु पर्दछ।

अभ्यासको निष्कर्शमा पुग्न, सहजकर्ताले खुला छलफलमा मार्फत उपलब्धिमा पुग्न सहजिकरण गर्नुपर्छ। यद्यपि कार्यशालामा समयको कारणले यी सबैमा विस्तृत रूपमा छलफल नहुन सक्छ, तर प्रत्येक समूहले मौखिक रूपमा भएपनी आफ्नो छलफलको मुख्य बुँदाहरू संक्षेपमा प्रस्तुत गर्न सक्छन।

विधिः समूह अभ्यास, प्रिन्टेड फर्मेटमा भर्ने तथा मौखिक रूपमा सारांश प्रस्तुत गर्ने।
उपलब्धिः ब्याककास्टिङ अभ्यास तालिका

अन्तिम चरण: कार्यशाला समापन

कार्यशालाको अन्तिम शत्रको रूपमा समापन शत्र समावेश गरिएको छ। सहजकर्ताले यो सुनिश्चित गर्नुपर्छ कि उसको भूमिकाले कार्यशालाका सहभागीहरूले सकारात्मक र उत्पादनशील अनुभव गरे। यस कार्यशालाले संगठनहरूको दिर्धकालिन रणनीतिक योजनाहरू तयारीका लागि केहि सिक्ने तथा प्रतिबद्ध भएर काम गर्न मद्दत गर्दछ। सुव्यवस्थित समापन शत्रले सहभागीहरूलाई उनीहरूले सिकेका कुराहरूको पुनरावलोकन गर्न मद्दत गर्दछ र कार्यशालाको उपलब्धिहरू प्राप्त भएको सुनिश्चित गर्दछ।

सहजकर्ताले यस शत्रमा निम्न कुराहरूको व्याख्या गर्ने:

- यस कार्यशालाका मुख्य सिकाइहरू र अन्तरदृष्टिहरू के थिए, तपाइको स्थानीय तहका लागि साझा उपलब्धि के हासिल भयो ?
- सहभागिहरूका सुझाव संकलन:
    - कार्यशालाका विषयवस्तुहरूबाट तपाइले के सिक्नुभयो? यसमा सुधारका लागि के सुझाव दिन चाहनुहुन्छ (विधि प्रकृया तथा सहभागिताका सन्दर्भमा)?
    - सुझावहरू (राम्रा पक्ष वा रचनात्मक सुझाव दुबै) मौखिक वा हस्तलिखित दुबै माध्यमबाट सुझाव दिनका लागि प्रोत्साहन गरिन्छ।
    - गोप्य रुपमा दिइने पृष्ठपोषण विधिबाट पनि समग्र कार्यशालाको (विषयवस्तु, विधि, सहजिकरण र सहभागिताको) मूल्यांकन गर्न सकिन्छ।
- यस कार्यशालाबाट प्राप्त भएका सिकाइहरू कहाँ उपयोग गर्नुहुन्छ ?
- सक्रिय रूपमा सहभागि भएकर योगदान दिनुभएकोमा धन्यबाद।

विधि: खुला छलफल, मौखिक रूपमा प्रस्तुत गर्ने, मेटाकार्ड वा अन्य तयारी ढाँचामा सुझाव संकलन गर्ने ।
उपलब्धि: समीक्षा तथा समापन

दूरदृष्टि कार्यशालाबाट प्राप्त नतिजाहरूको प्रशोधन

हाते पुस्तिकाको यस खण्डमा दूरदर्शिता कार्यशालाको क्रममा सङ्कलन गरिएका सूचना तथा समूह कार्यका सामग्रीहरूको प्रशोधन र एकिकरण गर्ने विधि र प्रकृयाको रूपरेखाका बारेमा वर्णन गरिएको छ। कार्यशालामा संकलन भएका तथ्यांकहरूको कुशल तरिकाले विश्लेषण तथा प्रथमिकिकरण कायम राखेर कार्यशालाको उद्देश्य अनुसार दस्तवेजिकरण गर्नु पर्दछ।

संकलित सामग्रीहरूको एकिकरण र प्रशोधनका चरणहरू

(Steps in material processing and assembly)

सामग्री जाँच र वर्गीकरण

- नोट्सहरू, प्रस्तुतिहरू, र सहभागी समुहकार्यहरू लगायत कार्यशालाका सबै सामग्रीहरू दुरूस्त रहेको जाँच गर्ने।
- विषयवस्तु वा शत्रका आधारमा सामग्रीहरू वर्गीकरण गर्ने। स्थानीय तहको उद्देश्यलाइ सहयोग पुग्ने जानकारीहरू समूहीकृत गर्ने।

मुख्य बुँदा हरूको पहिचान

- कार्यशालाको उद्देश्यलाइ योगदान दिने मुख्य बुँदाहरू तथा अन्तर्दृष्टिहरू पहिचान गर्ने तथा छुट्याएर राख्ने।

छुट भएका सूचना भर्ने

- संकलित सुचनाहरूको व्यापक पुनरावलोन गर्ने किनकि संकलित सुचनामा अन्तर देखिएमा उचित सम्बोधन गर्न सकियोस।

एकरूपता सुनिश्चित गर्ने

- व्यवसायिक लेखनका लागि फर्मेट, शब्दावली तथा लेखनशैलीमा एकरूपता सुनिश्चित गर्ने।

दृश्य सामग्रीहरू समाबेश

- सजिलो संग बुझ्ने दस्तावेज तयार पार्न चार्ट, ग्राफिक्स तथा रेखाचित्रहरू जस्ता दृश्य सामग्री समाबेश गर्ने।

स्पष्टताका लागि पुनरावलोकन

- तयारी दस्ताबेज लक्षित स्रोताहरूको लागि सजिलै बुझ्ने गरि स्पष्ट र संक्षिप्त भाषामा तयार भएको सुनिश्चित गर्ने।

प्रतिक्रिया वा सुझाव संकलन गर्ने

- सहकर्मीहरू वा सरोकारवालाहरू लाइ आवश्यक प्रतिक्रियाको लागि खेस्रा सामग्री साझा गर्ने।
- दस्ताबेजको गुणस्तर र सान्दर्भिकता बढाउन रचनात्मक सुझाबहरू संकलन तथा समाबेश गर्ने।

सन्दर्भ सामग्री तयार पार्ने

- मुख्य सामग्री संकलनका साथसाथै सहायक कागजातहरू, सन्दर्भहरू वा अतिरिक्त स्रोतहरूको अनुसुची तयार गर्ने।

अन्तिम रूप दिने तथा प्रकाशन गर्ने

- सहकर्मी तथा सरोकारवालाको प्रतिक्रियाहरूका आधारमा दस्ताबेजलाई अन्तिम समायोजन गर्ने।
- अन्तिम दस्ताबेजलाइ कार्यशालाका सहभागीहरू, सरोकारवालाहरू, स्थानीय तहहरू वा यससँग सम्बन्धितहरू व्यक्तिहरूलाइ लाइ कुनै पहुँचयोग्य माध्यमबाट साझा गर्ने वा प्रकाशन गर्ने।

दूरदृष्टि देखि वास्तविकता सम्मः दूरदृष्टि कार्यशालाबाट के हासिल गर्ने ?

यस अध्यायमा, हामी दूरदर्शिता कार्यशाला मार्फत भविश्यका परिवर्तनकारी सम्भावनाहरू तथा दिर्धकालिन रणनीतिक योजनाहरूमा यसको प्रभावको खोजी गर्छौं । कार्यशालाका विशिष्ट अभ्यासका खण्डहरू र प्राप्त नतिजाहरूको खोजी गरेर उक्त अन्तर्दृष्टिहरूलाई कसरी निर्बाध रूपमा स्थानीय तहहरूको दिर्धकालिन रणनीतिक योजनाहरूमा वा अन्य सन्दर्भ विषयका दूरदर्शिता कार्यशालाहरूमा प्रयोग गर्न सकिन्छ भनेर पत्ता लगाउने लक्ष्य राख्छौं ।

दिर्धकालिन रणनीतिक योजनामा एकीकरण (Integration into Strategic Planning)

यसले सम्बोधन गर्न सक्ने मुख्य प्रश्नहरूः

- यसका नतिजाहरूलाई रणनीतिक योजना प्रक्रियामा कसरी एकीकृत गर्न सकिन्छ?
- प्राप्त अवधारणाबाट व्यवहारिक कार्यान्वयनमा कसरी अघि बढ्न सक्छौं ?

मुख्य बुँदाहरु

भविश्य परिकल्पना तथा परिदृश्यहरू

कार्यशाला बाट प्राप्त भविष्य सम्बन्धि विचारहरू र परिदृश्यहरूले रणनीतिक योजनाको लागि आधारभुत सूचनाको रूपमा काम गर्छन् ।

भविष्यवाणी तथा पुर्वतयारी

कार्यशाला मार्फत प्राप्त अन्तर्दृष्टिहरूले स्थानीय तहलाई भविष्यका चुनौतिहरू र रूपान्तरणहरूको पूर्वानुमान गर्न, त्यसका लागि पुर्वतयारी गर्न सक्षम बनाउँछ ।

उपायहरू उत्पादन

दूरदर्शिता कार्यशालाहरूले रणनीतिक योजनाको विकासको लागि नवीन विचारहरू र समाधानका उपायहरूलाइ उत्प्रेरकको रूपमा कार्य गर्दछ ।

समग्रमा दूरदृष्टि र वास्तविकता बीचको खाडललाई कम गरेर, दूरदर्शिता कार्यशालाले रणनीतिक दिशाहरू लाइ आकार दिन र भविष्यको गतिशील परिदृश्य सहजिकरण गर्न स्थानीय तहहरू राम्रोसँग सुसज्जित छन् भनी सुनिश्चित गर्न सहायक हुन्छन् ।

सरोकारवालाहरूको सहभागिता

दिर्धकालिन रणनीतिक योजनाहरूमा विभिन्न सरोकारवालाहरूलाई संलग्न गर्नाले व्यापक र विविध दृष्टिकोणहरू सुनिश्चित हुनुका साथै रणनीतिक योजनाहरू समृद्ध बनाउँछ ।

कार्य योजनाहरू

कार्यशालाले भविष्यको दूरदृष्टि प्राप्त गर्न ठोस कार्ययोजनाहरू विकास गर्न एक प्लेटफर्म प्रदान गर्दछ । कार्ययोजनाहरूमा माइलस्टोनहरू, जिम्मेवारीहरू, र समयरेखाहरू समावेश हुने भएकाले रणनीति योजना कार्यान्वयनलाई सहज बनाउँछ ।

समग्र प्रभाव

दूरदर्शिता कार्यशालाका उपलब्धिहरूले स्थानीय तहको रणनीतिक योजनाको कार्यन्वयनका लागि पर्याप्त जानकारी तथा प्रेरणाको बहुमूल्य स्रोतको रूपमा कार्य गर्दछ । तिनीहरूले परिवर्तनशील वातावरण संग अनुकूलन गर्न, अनिश्चितताहरूको सामना गर्न लचिलोपना तथा दक्षतालाई बढावा दिन स्थानीय तहहरूलाई सहयोग गर्छन् ।

भविष्य निर्माणको प्रेरणादायक यात्रा लागि धन्यवाद

दूरदर्शिता कार्यशालासंग सम्बन्धित सन्दर्भमा यस प्रेरणादायक यात्राको हिस्सा हुनुभएकोमा धन्यवाद। यस दौरान हामी सबै मिलेर सम्भावनाको गहिराइमा पुगेका छौं, चुनौतीहरूबारे विमर्श गरेका छौं र भविश्यका विचारधाराहरूबीच पुल निर्माणको काम गरेका छौं। सहजकर्ताका लागि यस पुस्तिकाले नयाँ दृष्टिकोणहरूको ढोका खोलेको छ र तपाईंलाई सहजिकरणका लागि आवश्यक औजारहरूले सुसज्जित गरेको छ, जसलाइ फरक शैलीबाट प्रयोग गर्न सक्नुहुनेछ। यो पुस्तिका स्थानीय संगठनहरूका दिर्धकालिन रणनीति योजनामा सहयोगको एक उपकरण हुनेछ, जसले हामीलाई भविष्यमा यस्ता रोमाञ्चक अवसरहरूको लागि मार्गदर्शन गर्दछ।

यस पुस्तिकाको अन्तर्दृष्टिहरू मार्फत तपाईंले सिकेका कुराहरू साझेदारी गर्ने र तपाईंको वरपरका मानिसहरूलाई सकारात्मक प्रभाव पार्ने अवसर दिन सक्छ। हामी मिलेर भविष्यलाई आकार दिन सक्छौं र अरूलाई पनि हाम्रो पदचिन्ह पछयाउन उत्प्रेरित गर्न सक्छौं। भविश्य निर्माणको यात्रामा सहभागी हुनुभएकोमा धन्यवाद। भविष्यका चुनौतीहरूको सामना गर्न सबैमा साहस, जिज्ञासा र सफलताको कामनाका साथै र असिमित प्रेरणाको लागि धन्यवाद। एक राम्रो भविश्य सिर्जना गर्ने विमर्शहरू जारी राख्नुभएमा एक दिन सबैको उज्ज्वल भविष्य निश्चित छ।

References

*This handbook has utilized not only references but also artificial intelligence, including both Chat GPT and Google Gemini

Foresight Training Manual: https://horizons.service.canada.ca/en/resources/index.shtml

Futures Frequency – Workshop facilitator's handbook: https://www.sitra.fi/en/publications/futures-frequency-workshop-facilitators-handbook/

Introduction to Strategic Foresight: https://www.futuremotions.nl/wp-content/uploads/-2018/01/FutureMotions_introductiondoc_January2018.pdf

Lean Futures Creation Toolkit: https://futurice.com/lean-futures-creation-toolkit

Past and future of backcasting: The shift to stakeholder participation and a proposal for a methodological framework: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/-S0016328706000541

The Natural Steps: Backcasting: https://www.naturalstep.ca/backcasting

Bibri, S.E. Backcasting in futures studies: a synthesized scholarly and planning approach to strategic smart sustainable city development. *Eur J Futures Res* **6**, 13 (2018). https://doi.org/10.1186/s40309-018-0142-z

Photos: Esa Inkilä
Other graphics: Canva

अनुसूचीहरू

अनुसूची १ दूरदृष्टि कार्यशालाको कार्यतालिका

पहिलो दिनः पृष्ठभुमि सेट गर्दै भविश्यको दुरदृष्टि निर्माण

विषयवस्तु	सहजिकरण विधि	समयावधि
सहभागिहरूको परिचय तथा स्वागत	प्रस्तुतिकरण	१५ मिनेट
कार्यशाला आचारनीति तथा सहमति संकलन	प्रस्तुतिकरण	१० मिनेट
ग्रेप परियोजनाको/ आयोजक संगठनको परिचय	प्रस्तुतिकरण	१५ मिनेट
कार्यशालाको उद्‌देश्यहरू तथा भविश्यको सोच	प्रस्तुतिकरण	२० मिनेट
सरोकारवाला विश्लेषण (नक्सांकन) अध्ययन प्रस्तुती	प्रस्तुतिकरण	३० मिनेट
कार्यशालाको विषय (शिर्षक) तथा यस संग सम्बन्धित चुनौती तथा अवसरहरू	प्रस्तुतिकरण तथा सामुहिक कार्य	१ घण्टा
के यदि? प्रस्नको महत्व तथा प्रस्नोत्तर अभ्यास	व्यक्तिगत अभ्यास	१५ मिनेट
विगत लाइ फर्केर सोच्दा	सामुहिक छलफल	१५ मिनेट
भविश्यको परिकल्पना, दिगो खध्य प्रणालि	समुह कार्य	१।५ घण्टा
साझा दुरदृष्टिको सृजना	समुह कार्य	४५ मिनेट

दोस्रो दिनः समाधानका उपायहरूको खोजि

विषयवस्तु	Fसहजिकरण विधि	समयावधि
सम्भावित समाधानका उपायहरूको खोजिनिती बाधा अवरोधहरूको पहिचान – पछाडि फर्केर हेर्दा	समुह कार्य	३ घण्टा
सरोकारवालाहरूको भुमिका	समुह कार्य	१ घण्टा
कार्यशालाको निष्कर्ष, आगामी चरणहरू तथा सल्लाह सुझाव	सामुहित छलफल	३० मिनेट
कार्यशाला समापन		

अनुसूची २: दूरदृष्टि कार्यशाला तर्जुमाका संग सम्बन्धित चेकलिस्टहरू

चेकलिस्ट १. दूरदृष्टि कार्यशाला किन र के का लागि (सन्दर्भ र औचित्य)

कार्यशाला आयोजना गर्नुको उद्देश्य के हो ?
कार्यशाला बाट कुन मुद्दा सम्बोधन गर्न चाहन्छौ ?
कार्यशालाको माध्यमबाट कस्तो प्रकारको परिवर्तनको सुरुवात गर्ने उद्देश्य छ ?

कार्यशालाको लक्ष्यहरू निर्धारण

तपाईंको संगठनका लागि यस दूरदर्शिता कार्यशालाका उद्देश्यहरू के हुन ?
आयोजकले कुन कुन लक्ष्यहरू सर्वोपरि मानेर यो कार्यशाला आयोजना गरिरहेको छ ?
सहभागिहरू लाइ निमन्त्रणामा कुन लक्ष्य(हरू) समावेश गर्नुहुनेछ ?

कार्यशालाका लक्षित सहभागिहरू

कार्यशालामा कुन कुन सरोकारवाला, संस्था, संगठन र व्यक्तित्वहरू सहभागी गराउन चाहनुहुन्छ ?
यस दूरदर्शिता कार्यशाला कार्यक्रमको बारेमा कुन समुह सचेत हुनुपर्छ?
यस दूरदर्शिता कार्यशालामा अरू कसलाई चासो हुन सक्छ? विभिन्न दृष्टिकोणहरू ल्याउन विविध समूह बाट सहभागीहरू समाबेश गर्न प्रयास गर्नुहोस्।

दूरदर्शिता कार्यशालाको विषयक्षेत्र तथा अनुप्रयोग

के तपाईं दूरदर्शिता कार्यशालामा विषयगत दृष्टिकोण अभ्यासका लागि आधारभूत समुह कार्य फर्मेट तयार गर्न चाहनुहुन्छ?

के तपाईं दूरदर्शिता कार्यशालामा थप उदाहरणहरू र सन्दर्भ सामग्रीहरू समावेश गर्नुहुन्छ?

के तपाइँ कार्यशाला पूर्व सहभागिलाइ कुनै कार्य जिम्मेवारी दिनुहुन्छ?

व्यवहारिक व्यवस्थापकिय कार्य

कार्यशालाको मिति, समय र अवधि ? निमन्त्रणा पठाउँदै हुनुहुन्छ?

सहभागीहरूले कार्यक्रममा कसरी सहभागिता दर्ता र हाजिरी गर्नेछन्?

प्राविधिक प्रयोगको विकल्पहरू पनि तयारी गर्ने कि: जुम, टिम, गुगल, आदि?

प्रभाव र नतिजाहरूको उपयोग

के कार्यशाला बाट प्राप्त नतिजा तथा सामग्रीहरू प्रयोगको कुनै विशेष विधि तयार गर्नुपर्छ?, वा छलफल र सिकाइमा मात्र केन्द्रित हुने?

के यो कार्यशाला लाइ बृहत योजना तर्जुमा प्रक्रियाको भागको रूपमा सम्पन्न गर्ने हो?

कार्यशाला पछि अपेक्षित उपलब्धिहरू के के प्राप्त हुनेछन?

Introduction

Welcome to the handbook that opens the door to inspiring and effective foresight workshops! This handbook is designed to provide a comprehensive guide for those interested in organizing workshops focused on the future. Planning for the future requires innovative thinking, collaboration, and effective tools, and this guide offers practical advice and in-depth understanding of how to plan and facilitate foresight workshops successfully.

The handbook is part of the GRAPE project, implemented by the Natural Resources Institute Finland. The Sitra's Future Frequency workshop methodology has been used as a one main source in the creation of this handbook. Additionally, it's important to note that this handbook emphasizes the use of the backcasting method as one among several future-oriented approaches.

While backcasting offers a valuable tool in the planning process, it's essential to recognize that it is not the sole solution to all problems but rather one of the available options. Therefore, it's crucial to choose a method that aligns with the specific topic of each foresight workshop. Let's embark on this journey together, exploring endless possibilities and shaping a brighter future step by step!

Using the handbook

The aim of this handbook is to provide clear and practical guidance for those who want to create impactful futures workshops by using backcasting method. With this guide, you can delve into various exercises, learn to communicate effectively with participants, and understand how to best utilize tools for future planning.

The handbook is designed for anyone who wants to create an environment where a shared vision and sustainable solutions can thrive. It also serves as a valuable resource and supplementary material, especially for those who participated in the Train-the-Trainer (ToT) workshop organized as part of the GRAPE project earlier in 2024. This workshop focused on facilitating futures workshops and guiding the exercises included in this handbook. Wishing you a good journey of exploring and building the future – towards a more inspiring and sustainable tomorrow.

What is Foresight workshop?

The foresight workshop is a unique opportunity to bring together diverse perspectives and creativity to address the challenges and opportunities of the future. These workshops typically involve a group of participants, often including stakeholders from various backgrounds and expertise areas.

It provides a platform to delve into and create future scenarios, develop innovative ideas, and form a shared vision of what our tomorrow could be. The significance of futures workshops is particularly emphasized in a rapidly changing world where anticipation and adaptation play a crucial role.

This handbook guides you through every stage of organizing a foresight workshop, starting from planning and concluding with the design of participants' next steps.

What is backcasting?

Backcasting is a strategic planning approach that starts with envisioning a desirable future state and works backward to identify the steps needed to reach that future goal. It focuses on creating and attaining preferred futures rather than predicting what will happen, making it a valuable tool for guiding long-term sustainable development initiatives.

Backcasting is particularly useful in complex problems requiring major change, where current trends are part of the issue, and when deliberate choices and different development directions are needed over a long-time horizon. It also involves analyzing both desirable and undesirable futures to respond effectively to social problems and challenges.

Understanding the Contrast

Backcasting versus Forecasting

Backcasting and forecasting are both methods used in strategic planning and foresight, but they differ in their approach and focus:

Forecasting:

- Forecasting involves predicting future outcomes based on historical data, current trends, and quantitative analysis
- It typically extrapolates from past and present conditions to anticipate potential future scenarios
- Forecasting techniques often rely on statistical models, data analysis, and trend analysis to project future developments
- The focus is on predicting what is likely to happen based on existing patterns and trends

Backcasting:

- Backcasting involves envisioning a desirable future state and then working backward to identify the steps needed to reach that future
- It starts with a vision of a preferred future outcome and then explores the actions, policies, and strategies required to achieve that vision
- Backcasting encourages creative thinking and imagination about alternative futures rather than relying solely on historical data and trends
- The focus is on defining and shaping a desired future and then developing strategies to make that future a reality

In Summary:

Backcasting and forecasting represent two distinct approaches to future planning and envisioning, with forecasting focusing on extrapolating from current trends and data, while backcasting starts with a desired future and works backward to determine the necessary steps to achieve it. In essence, forecasting looks at where current trends might lead us, while backcasting starts with a desired future and determines how to get there, often challenging existing assumptions and norms along the way.

- Forecasting predicts future events based on current and historical facts.
- Backcasting predicts future events based on goals or desired future states.

Benefits of backcasting in the Nepalese local context

Addressing Development Challenges: Nepal faces numerous development challenges, including poverty, infrastructure deficits, environmental degradation, and political instability. Backcasting allows communities and decision-makers to envision desired future states and then work backward to identify the steps needed to address these challenges effectively.

Customization to Local Needs: Backcasting enables tailored solutions that are specific to the unique context and needs of local communities in Nepal. By starting with a vision of the future that aligns with Nepalese cultural, social, and environmental values, stakeholders can develop strategies that are more likely to succeed and resonate with local populations.

Integration of Sustainable Practices: Backcasting supports the integration of sustainable development practices, leveraging Nepal's natural resources and cultural heritage.

Empowerment of Local Stakeholders: Backcasting fosters active participation from diverse stakeholders, empowering local communities and decision-makers to co-create solutions and take ownership of their future.

Resilience Building: Backcasting helps Nepal build resilience to natural disasters by anticipating future risks and designing adaptive strategies, enhancing infrastructure, emergency response plans, and community resilience programs.

Overall, backcasting offers a proactive and participatory approach to future planning that is well-suited to the complex socio-economic and environmental dynamics of the Nepalese context. By engaging local stakeholders, integrating sustainability principles, and customizing solutions to local needs, backcasting can support more inclusive, resilient, and sustainable development in Nepal. However, it's important to note that backcasting alone is not a panacea for all problems but rather provides one tool in the planning toolkit.

Why future thinking is important?

Future thinking holds significance for a variety of reasons, with its impact varying from organizations to individuals. The following key points highlight the importance of future thinking:

Strategic Planning
Future thinking aids organizations and municipalities in formulating long-term strategies, allowing them to anticipate and adapt to upcoming changes.

Seizing Opportunities
It provides an opportunity to identify and capitalize on future opportunities, fostering innovation and the development of new approaches.

Risk Minimization
Future thinking helps identify potential risks and threats, enabling organizations or municipalities to prepare for them and minimize their impact.

Innovation
It encourages innovative thinking, ensuring that organizations or municipalities stay competitive in a changing environment.

Proactive Action
Future thinking enables proactive action, allowing organizations or municipalities to respond to changes more swiftly and efficiently.

Competitiveness
Future-oriented organizations or municipalities can maintain or enhance their competitiveness by adapting quickly to societal changes.

Application in Decision-Making
Future thinking serves as a foundation for decision-making, helping organizations or municipalities make evidence-based decisions while considering future perspectives.

Visioning
It assists organizations, municipalities, and individuals in creating clear visions of the future, serving as guiding principles that motivate actions.

Skill Improvement
Participation in future thinking enhances the future-oriented skills of individuals, municipalities, and organizations.

Societal and Global Changes
Future thinking helps understand societal and global changes, such as technological advancements, climate change, and demographic shifts.

Therefore, future thinking is essential for the success and sustainability of organizations and municipalities, providing tools for adapting to a constantly changing environment.

The facilitator's role

In this section, we will delve into the pivotal role of the facilitator in the context of a foresight workshop. The facilitator serves as a guide, orchestrating the journey into future thinking and change-making, while also managing the operational aspects of the workshop.

The facilitator's dual responsibilities encompass leading participants through the exploration of different futures and brainstorming actions to bring forth the envisioned future. Practically, the facilitator(s) oversee the entire workshop, from logistical arrangements to framing the topic and delivering task instructions. In addition to the facilitator, in order to organize a functioning workshop, there must be a good background organization from which the facilitators can receive support when necessary.

<u>As a facilitator, your multifaceted responsibilities include:</u>

Inviting Participants
Extend invitations and ensure participant engagement.

Logistics and Practical Arrangements
Secure physical or online spaces and manage other practical details.

Content and Direction
Provide content by contextualizing topics through lectures or multimedia presentations.

Time Management
Ensure the workshop adheres to the designated schedule.

Guiding the Process
Instruct tasks, facilitate debriefs, and guide participants through the workshop journey.

Active Participation
Be an integral part of the group, exploring and discovering together.

Creating a Safe Atmosphere
Foster a secure environment where every participant feels valued and heard.

Motivating and Assisting
Encourage, inspire, and assist the group in navigating the complex topic of the future.

Managing Discussions
Distribute speaking turns fairly and decisively conclude discussions to maintain the schedule.

Consideration of Diversity
Be mindful of diverse participants, encouraging equal participation and addressing different communication styles.

Post-event Actions
Gather feedback, express gratitude, share resources, support implementation, and assess for future improvements

Problematic Situations

Facilitate group discussions on how to address challenges such as a participant monopolizing the conversation, lack of participation, or difficulty understanding instructions. Encourage collective observation and documentation.

Example Cases:

Group Stuck
Reinforce that the workshop is an exercise, emphasizing the absence of right or wrong answers. Engage with the group, posing questions to stimulate fresh perspectives.

Conflict in a Small Group
Set discussion ground rules before group work. If conflict arises, guide the discussion to explore the underlying reasons. Emphasize that the workshop can continue despite conflicts, as group choices are not binding.

Participants Not Focused
Stress the intensity of the workshop's work and the importance of respecting everyone's time. If someone cannot be present throughout, ensure prior communication. If distractions persist, kindly remind participants of the collective commitment to focus on the workshop.

Tips for facilitating

- There is no one right way to facilitate a futures workshop → Just be yourself. It's always the best way to do things!
- Stick to the schedule → Go through the workshop's flow carefully to succeed.
- Keep always clearly in mind the goals and outcomes that should result from the shared work → remind the groups of those constantly during the work
- Don't be afraid to take a back seat → Help the group come up with thoughts and ideas, but let it wrestle with the challenges and come up with insights on its own.
- Remember to establish clear rules for the participants → As thoughts about the future can be quite personal, supporting a safe atmosphere is particularly important.

  Several good practice rules for participants

  - Listen to the others, don't interrupt or start additional discussions.
  - Relate what you say to what the others have said and use everyday language.
  - Be present and respect others and an open atmosphere of generating ideas.
  - You don't have to agree on everything but take a constructive approach to others' opinion.
  - Move together towards the concrete, take steps towards achieving change.

Note: Foresight workshop can be adjusted → Boldly tailor the workshop according to the needs of your group, so feel free to adapt, cut, and paste!

How to plan a workshop

Foresight workshops are an effective way to engage people in contemplating the future and generating new ideas. They can be valuable in organizational strategy processes, stakeholder collaboration, and community development. However, a successful future workshop requires careful planning. Here, we go through the key steps in planning future workshops.

1. **Define Objectives:** The first step is to define the objectives of the foresight workshop. What do you want to achieve with the workshop? Is your goal to gather information about participants' views on the future, generate new ideas, or enhance collaboration with stakeholders? Clarifying the objectives helps in planning the workshop's content and methods.

2. **Select Participants:** Next, you need to choose the participants. Who will participate in the workshop? What skills and perspectives do they bring? The selection of participants influences the workshop's content and atmosphere. It's essential that participants have sufficient knowledge about the workshop's topic and are willing to actively engage in discussions.

3. **Plan Content:** Once goals and participants are clear, you can start planning the workshop's content. The content may include elements such as:

   - Background information and presentations
   - Exercises and tasks
   - Closing discussions

   Design the content to be diverse and inspiring. Exercises and tasks can help participants grasp the future and generate new ideas.

4. **Choose Methods:** Workshop methods impact how participants engage in the workshop and how information is processed. Various methods as:

   - Backcasting
   - Scenario Planning
   - Trend Analysis
   - SWOT analysis
   - Delphi Method

The choice of methods depends on the workshop's objectives and content. It's crucial that the methods are suitable for participants and support the achievement of the workshop's goals.

5. **Book Venue and Materials:** Organizing a workshop requires a suitable venue and necessary materials. The venue should be spacious enough for the number of participants, providing a conducive environment for collaboration. Materials may include pens, paper, post-it notes, and computers.

6. **Release Invitations:** Once the workshop planning is complete, it's time to release invitations. Send invitations well in advance, allowing participants time to prepare for the workshop. The invitation should provide information about the workshop's objectives, content, date, venue, and registration instructions.

7. **Conduct the Workshop:** On the day of the workshop, it's crucial to ensure that everything is ready. The venue is clean, and materials are in place. Confirm that participants have arrived on time. During the workshop, create an inspiring and participatory atmosphere. Encourage active participation in discussions and exercises.

8. **Monitor Impact and Gather Feedback:** After the workshop, it's essential to monitor its impact. How did participants experience the workshop? How have the workshop's results been utilized? After the workshop, it is essential to produce a report on the workshop's results to utilize them, for example, in the planning of municipal strategies. Monitoring the workshop's impact helps you improve future workshops.

Progression and Exercises of the Workshop

The following section provides detailed instructions for the Backcasting method in the workshop. The method and exercises were used in the workshops organized as part of the GRAPE project in spring 2023. This workshop method is designed to span two days, but it can be adapted to suit the desired theme of the workshop; however, the duration of the workshop is always planned on a case-by-case basis. When planning a workshop, the intention is not to strictly follow the instructions provided here, but to adapt them to the context that best suits the topic.

Backcasting is a foresight methodology that is particularly helpful when problems addressed are complex and when present trends are part of the problems. It starts with defining a desirable future and then works backwards to identify specific actions and policies towards the visioned future. In the exercises presented here, the vision is created 20 years ahead from the present moment, but the timeframe can be adjusted to fit the topic being addressed.

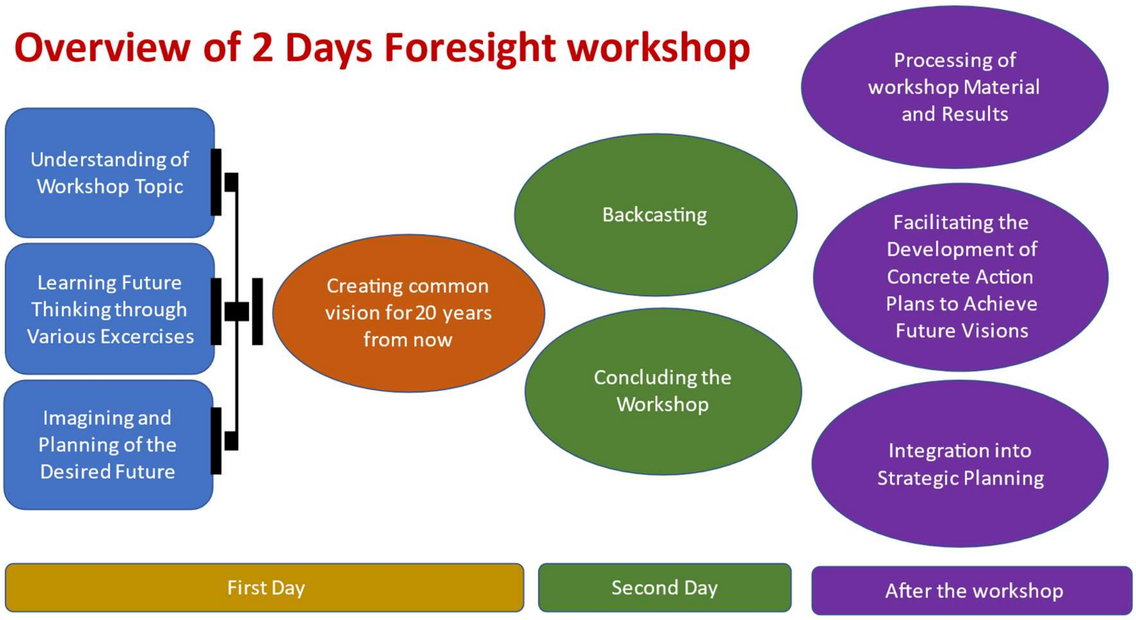

In the figure, the structure of the two-day workshop is summarized, as well as the actions that will take place after the workshop.

First step: Setting the scene - Future's thinking and goals of the workshop

The exercise will begin with an introduction to why a change maker needs future-oriented thinking. The participants will be introduced to the workshop's subject matter, goals and schedule as well as the other participants. They will get acquainted with the facilitator and feel welcome. They will also get tuned into the future thinking, meaning that they understand what future-oriented thinking means in practice. The participants will also start to get familiar with the way the other participants think.

The facilitator will share the following info with the participants:

- It is a workshop where we will get into futures thinking by using backcasting method. The purpose is to increase people's ability to imagine different futures and willingness to act towards realizing a preferred future.
- During the first part of workshop, we will get introduced to futures thinking and develop a future vision in relation to (workshop topic)
- During the last part we will identify the concrete and practical actions needed to reach the desired future
- The goal of the workshop is to identify as municipality level visions, goals and activities to be integrated into local planning towards (workshop topic)
    - Note: The workshop's goal may also be to identify visions of organizations or businesses. It depends on how the results of workshop are intended to be utilized.
- The future does not happen; it is made!
- This workshop is about improving competencies related to influencing the future.
- We will also come up with ideas on actions that move us towards our vision, but the concrete implementation, plans and experiments associated with those actions will take place outside of this workshop.

The facilitator explains that during the workshop:

- We will learn the basics of future-oriented thinking, including solution-oriented thinking, challenging assumptions and imagining
- We will identify factors in the present that will influence the future
- We will create visions of a desired future in relation to (workshop topic)
- We will engage in dialogue about the future and link the created vision to action in the present
- We will recognise our own agency as a change-maker
- *What types of sessions does the workshop consist of?* The workshop consists of brief lecture-style sections, discussions, individual assignments and group assignments.

The facilitator explains time perspective and the future:

- What comes to your mind when you hear the word "future"?
- The word "future" can refer to tomorrow or a hundred years from now.
- Today, we set our sights on about 20 years into the future. That gives us a long enough time frame to feel untethered by the restrictions of the present day as we think about the future.
- If the time perspective feels challenging, it is also OK to think "how would you like things to be now" instead of trying to forecast the future.

The facilitator explains about the working methods:

- We will be divided into small groups.
- The workshop proceeds quite swiftly. The key is to keep working and not get stuck on any details of the assignments.
- Listen, join in, be active and respect, be constructive even when not in agreement, and try moving towards the concrete.

Note: Before moving on to the actual exercises, it's beneficial to share key information about the workshop's theme. This ensures that participants have an understanding of the topic the workshop will focus on.

First exercise: Identifying key stakeholders and defining challenges and opportunities at (workshop topic)

The facilitator introduces the exercise, and they lead the group to discuss and describe the current affairs of the target area (workshop topic). The exercise begins by identifying the relevant stakeholders and their roles in the system (see example table). Special attention will be put on any potential or existing role of women or any minority group.

The results of the exercise can be visualized, for example, in a pre-printed table. In the example, only production is listed, but it could also include other themes, such as marketing and storage. In the exercise, the themes related to the topic of the workshop must be determined in advance. Themes are pre-listed but the participants are welcomed and encouraged to add any parts considered relevant for the workshop topic. The results of the exercise can be visualized, for example, in a pre-printed table.

Food systems **(example of workshop topic)**	**Stakeholders involved**	**Role of Stakeholders**
Production (example of the theme)	Farmers	Food crops, cash crops, meat, fish, milk and vegetable production
	Agricultural Knowledge Centre	Technical training and material support

The exercise continues by defining together (workshop topic) in the desired context and identifying the related challenges and opportunities (see example table). In this example, only production is provided. Therefore, additional themes relevant to the workshop topic need to be listed here as well.

Food systems **(example of workshop topic)**	**Opportunities**	**Challenges, threats**
Production (example of the theme)	Suitable climate Irrigation facilities Adequate market	Intermediaries Low market value Lack of knowledge

Methods: Open group discussion and group work led by the facilitator

Output of the session: Filled tables

Next step: Development of future vision – Imagine a preferred future

The next step is to create visions of the desired future in relation to (workshop topic), addressing the challenges and uncertainties identified in the previous exercise. Additionally, when creating visions, context-specific aspects and identified key considerations are taken into account.

It is crucial to foster an open environment that encourages discussion, enabling participants to contribute their insights and perspectives. This collaborative approach ensures that the visions are comprehensive, well-informed, and tailored to the specific context. If necessary, participants are encouraged to provide any additional specifics that they deem relevant to enrich the visioning process.

The facilitator will start by explaining the following:

- We now move on to the next part of the workshop: imagining
- Without imagining preferred futures, it's difficult for us to make the commitment to the desired changes and take action that helps us achieve the desired outcome.
- Whenever the world has been changed, someone must have been able to imagine what a better transport system, better education or improved agricultural production system would look like.

Second exercise: The importance of asking questions - What if exercise

Facilitator will explain:

- Now we will start taking our first steps towards our preferred future, and that is where our journey truly begins. Based on what we just discussed and described we will encourage you to think "what if".
- Try not to limit yourself to anything and let your imagination go wild. What could you challenge or think differently about?
- There is no pressure to know the answers, only the freedom to ask!

Here are a few examples of questions that someone must have thought about:

- What if local communities benefited more from tourism and the opportunities it brings?
- What if Nepal would be a pioneer in sustainable energy solutions and climate initiatives in South Asia?
- What if technology helped improve healthcare accessibility and efficiency in rural areas?
- What if everyone would have the opportunity to attend school?
- What if traditional Nepalese craftsmanship and cultural traditions gained widespread international recognition and protection?

The exercise will be done on post-its where every participant will be encouraged to write a few what if questions to be discussed and shared with the group. No limits, anything can be freely explored! Everyone individually will write down as many what if sentences as they like.

After the exercise, in discussing, the key is to highlight why the assignment was done. You don't have to discuss every question asked by the participants. You can simply read them and encourage the participants to hold on to the spirit of asking questions. The purpose of this assignment was to show that change starts from having the courage to challenge assumptions and ask "what if?" questions.

The facilitator summarizes the session by presenting the following:

- The facilitator will ask a few members to share what they have written. The post-its will be put on the wall for further browsing by all participants. There is no need to go through them all, just to take a few examples to.

In conclusion, if we had to summarize future-oriented thinking in three points, this is what they would look like:

1. There are many possible futures. We should think about the future in plural. There is no single track that we are on. Rather, the future is shaped by our actions and decisions in the present. The future is also shaped by the things we don't do.
2. We can influence the future because the future does not just happen by itself.
3. We are responsible for thinking long-term. This is particularly important with regard to future generations. We can't simply focus on the present. We have a duty to act to create a future that is better – not worse – than the present.

Methods: Individual exercise on post-its and open group discussion

Output of the session: Filled post-its

Third exercise: Thinking back

Since remembering and imagining a future are related, the exercise will continue by a short assignment of thinking back. The purpose of this assignment is to not only activate our brain for future-oriented thinking but also to help us take a long-term view.

Facilitator will say:

- Let's take a moment to look into the past: what happened over the past 60 years that made Nepal the way it is now?
- A look into the past: What issues and factors have influenced the present?
- Looking to the future: What present-day issues will influence the future?

Discussion takes place in small groups guided by the given questions. After the exercise, the facilitator will go through the following discussion point:

- The assignment made us see that the world has changed before.
- The idea was to broaden our thinking about the surprising and unbelievable things that have happened in the past to make our society the way it is today.
- Using the timeline to highlight issues we recognize in the present gives us some idea of what types of issues or phenomena will influence the future.
- In addition to the issues we have identified, there are many impossible and incredible things that we cannot anticipate or identify now.

Methods: Plenary discussion – the facilitator will summarize discussion

Fourth exercise: Imagining the future

In this exercise, the aim is to envision aspects across various themes and contemplate what they are hoped to be like 20 years from now. Within each theme, the goal is to select those aspects and actors that are desired to change or evolve in the future.

The facilitator guides the participants by saying:

- Keeping in mind the theme (workshop topic) we described before – what might a preferred future look like and what would you like to strengthen or change to make it possible for this region to move in that direction?
- Write your answer about the future in this form: "I want to strengthen / change what so that, in 20 years from now, what would be different / what will have happened / what the system would be like"
- While imagination is a human superpower, it's not easy. We are accustomed to rational thinking, which can make it difficult to let the imagination fly. But that's what you should do!

- Let's imagine 20 years from now. In other words the time when your now small children will be grown-ups. Try to be as concrete as possible. That will make the next stages of the workshop easier.
- The table (see example) will give you ideas on what to think and how to make your thinking concrete. You don't need to stick to what is listed in the table, feel free to add anything you find relevant within the context in relation to (workshop topic).
    - Note: The facilitator can pre-fill the table with examples of things for which changes are desired.
- You are also not obliged to fill each line of the table. Just focus on the ones you find most relevant in your context.

Theme	**What would you like to change**	**How would you ideally like this to be in 20 years from now?**
Economic	Example: • Access to agricultural inputs.	Example: • Agricultural materials are readily available • Modern and farmer-friendly technology • Low-cost, advanced and environment-friendly biovision is localized.
Socio-cultural		
Policies, regulation and governance		
Infrastructure		
Technology		
Innovation		
Environment		
Demographic		
Etc.		

The facilitator will circulate in the room to support the groups as needed. The exercise will be concluded by a plenary discussion where each group will be given an opportunity to present the ideas considered the most relevant and important.

Methods: Group work. The answers will be recorded on tables and presented shortly in group discussions

Output of the session: Filled tables

Fifth exercise: Creating a common vision

The purpose of this exercise is to create a common vision of what is wanted to achieve.

Facilitator will explain:

- We will now move on to the stage where you, in your groups, should find a common vision/direction that you will work on for the next. Summarising a shared vision is not easy, so you should take this as an exercise.
- Based on the future you have just described, try formulating a common vision for 20 years from now. When you've made your choice, try to shape that vision into a specific statement: "In year xxxx, who/what/where + verb + what" (see the table). Strive to achieve a compromise and harmony in the desired vision. Try also to be as concrete and specific as possible.

Creating a common vision	
Common development vision for 20 years from now	What/where/who + verb + what Example related to food systems: ○ In terms of food production, the municipality will be completely food secure and self-sufficient. All agricultural products will be natural, organic and climate friendly. It will create jobs at the local level and provide equitable and inclusive access to wealth.

Once the exercise is completed, the facilitator will go through the visions of each group as plenary discussion.

Method: Group work. Each group will fill the table printed. The table will be used as basis for the next exercise.

Output of the session: Filled tables

Sixth exercise: Backcasting

This exercise will focus on setting out alternative solutions. Possible ways to reach the desired future are developed and discussed among the participants.

This will start with a short re-cap of what was done in the previous exercises and to remind the participants about the visions they have created. The exercise will then follow as described below:

- **Explore solutions/options and identify bottlenecks:** The different solution pathways are defined and analysed to prepare on the selection process in the next step. The guiding question of the session will be: "What would need to happen for the desired future to be reached?" Part of this step is to identify goals and develop an action plan, including ways to tackle the bottlenecks identified.

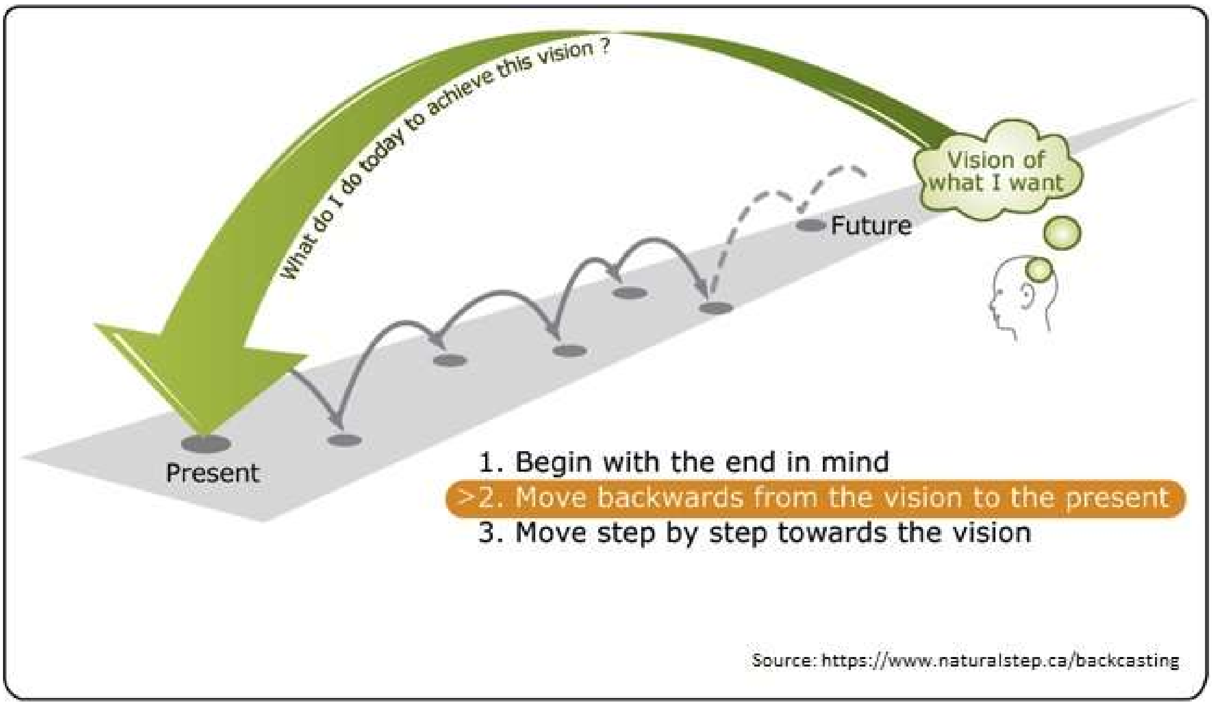

- **Define roles of stakeholders:** Finally, stakeholders will be identified, and specific roles and responsibilities of each stakeholder is finally defined. The role(s) will be specifically focused and co-operation needs between the different stakeholders and concrete actions of each stakeholder are further identified.

The facilitator will explain the following:

- We have created our visions for 20 years from now. Next we will start identifying specific steps and goals that are required to happen in order to reach the desired vision.
- The visions from the previous exercise will be presented to the group again. The facilitator will ask if there are any changes or modifications that the groups would like to do to their visions or if they are happy with them as such.
- Once all the groups are happy with their vision, we will start from the vision created yesterday and start analysing, step by step.
- What would need to happen for the desired future to be reached?
- This is called backcasting. We will first think of the moment of 5 years before the final stage.
- What would need to have happened then in order to reach the vision?
- We can think of different factors and actors, such as processes, people, products, infrastructure, policies, etc. Once these concrete goals are listed, we will move on to the next steps, which are 10 and years before and do the same exercise.
- Finally, we will be able to list what would need to happen today in order to start moving towards the direction of the vision.
- After the specific goals are identified, we will move onwards analysing the possible obstacles and bottlenecks to reach each goal.
- In the last we will identify and list the stakeholders involved in each action and specify their roles and responsibilities related to them. However, any stakeholder identified can be listed in the table.

<table>
<tr><th colspan="4">Backcasting</th></tr>
<tr><td>Development vision for 20 years from now</td><td colspan="3">(The vision from the previous exercise – copy here from previous exercise)</td></tr>
<tr><td rowspan="7">What would need to have happened 5 years before (15 years from now) in order to reach the vision?

(Processes, people, products, infrastructure, policies, etc)</td><td>Specific goals/actions</td><td>Obstacles and bottlenecks</td><td>Stakeholders involved/role</td></tr>
<tr><td>1. (list them here)</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>2.</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>3.</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>4.</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>Etc.</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="2">What would need to have happened 10 years before (15 years from now) in order to reach the goals?</td><td>Specific goals/actions</td><td>Obstacles and bottlenecks</td><td>Stakeholders involved/role</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="2">What would need to have happened 15 years before (5 years from now) in order to reach the goals?</td><td>Specific goals/actions</td><td>Obstacles and bottlenecks</td><td>Stakeholders involved/role</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="2">What would need to happen TODAY in order to reach the goals?</td><td>Specific goals/actions</td><td>Obstacles and bottlenecks</td><td>Stakeholders involved/role</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>

The facilitator will guide the groups step by step through the exercise. As it can be difficult to start back casting, the facilitator might need to give examples and ideas for the groups to get going.

To conclude the exercise, the facilitator will go through the output in open discussion. Although the time might not allow to go through all of it in detail, each group will orally summaries the main points of their discussion.

Methods: The exercise will be done in groups and the results recorded in a printed paper and main points presented shortly.

Output of the session: Filled tables

The last step: Concluding the workshop

The final stage involves concluding the workshop. The facilitator's role is to ensure that the workshop conclusion is a positive and productive experience for the participants. This helps reinforce learning and commitment to future actions. Well-organized closure assists participants in synthesizing what they have learned and ensures that the goals have been achieved.

The facilitator will explain the following:

- Go through the key insights and learnings of the day or workshop. Summarize with the participants what goals were achieved together.
- Participant Feedback Collection:
    - Collect feedback from participants. (What did you learn? What are your suggestions for improvement – in terms of method, participation, etc.)
    - This can be done either in writing or verbally. Ask for both positive feedback and suggestions for improvement.
- Next steps after the workshop.
- Thank the participants for their contribution and engagement. Encourage them to apply what they have learned and to remain open to further development.

Methods: The conclusion can be conducted through an open discussion facilitated by the facilitator. Ready-made documents can be used for collecting feedback.

Processing of foresight results

This section outlines the steps involved in processing and assembling the material collected during a foresight workshop. Efficient handling of workshop data is crucial for maintaining coherence and ensuring the material aligns with the workshop's objectives.

Steps in material processing and assembly

Evaluate and Classify

- Examine all workshop material, including notes, presentations, and participant contributions.
- Classify material based on themes or topics, grouping similar information for organizational purposes.

Identify Key Points

- Recognize and isolate main points and key insights aligning with workshop objectives.

Fill in Gaps

- Address any information gaps by gathering additional resources or insights for a comprehensive overview.

Ensure Consistency

- Check for consistency in terminology, formatting, and style for a polished and professional appearance.

Incorporate Visual Elements

- Enhance material with visual elements like charts, graphics, or diagrams for improved understanding.

Review for Clarity

- Ensure language is clear and concise, making the content easily understandable for the target audience.

Seek Feedback

- Share compiled material for feedback from colleagues or stakeholders.
- Incorporate constructive input to enhance overall quality and relevance.

Prepare Supporting Documents

- Alongside material compilation, prepare supporting documents, references, or additional resources.

Finalize and Share

- Make final adjustments based on feedback.
- Finalize the compiled material and share it with workshop participants, stakeholders, municipalities or any related to it in an accessible format.

Let's delve into past workshop experiences to provide concrete examples of effective material handling. Share insights on successful practices and explore how these steps were applied in real-world scenarios.

By following these guidelines, we aim to streamline the processing and assembly of workshop material, creating a valuable resource for participants stakeholders, municipalities, and all other relevant actors.

From vision to reality:

What can be achieved with Foresight workshops

In this chapter, we explore the transformative potential of Foresight workshops and their impact on strategic planning. By delving into specific workshop sections and outcomes, we aim to uncover how these insights can be seamlessly integrated for example into the strategic planning processes of municipalities or any context where the foresight workshop can be used.

Integration into Strategic Planning

The key questions to address are:

- How can these outcomes be integrated into the strategic planning processes?
- How can we move from conceptualization to practical implementation?

Key Points

Future Visions and Scenarios

- Descriptions and scenarios of the future crafted in workshops serve as a foundation for strategic planning.

Prediction and Preparedness

- Insights obtained through workshops enable organizations to anticipate future trends and changes, fostering preparedness.

Idea Generation

- Foresight workshops stimulate innovative ideas and solutions, acting as a catalyst for the development of strategic planning.

Stakeholder Participation

- Involving various stakeholders in future planning enriches strategic plans, ensuring a comprehensive and diverse perspective.

Action Plans

- Workshops provide a platform to develop concrete action plans for achieving future visions. These plans encompass milestones, responsibilities, and timelines, facilitating the implementation of the strategy.

Overall Impact

- The outputs of future workshops serve as a valuable source of information and inspiration for municipalities' strategic planning. They assist municipalities in adapting to a changing environment, fostering resilience and agility in the face of uncertainties.

By bridging the gap between vision and reality, Foresight workshops become instrumental in shaping strategic directions and ensuring municipalities are well-equipped to navigate the dynamic landscape of the future.

Thanks for the Journey and Inspiring the Future

Thank you for being part of this inspiring journey in the context of the foresight workshop-related work. Together, we have delved deep into possibilities, pondered challenges, and built bridges between visions of tomorrow. This facilitator handbook has opened doors to new perspectives and provided you with tools that you can utilize in your own work. It has been a tool for learning and collaboration, guiding us towards exciting opportunities in the future.

From this point forward, you have the opportunity to carry the insights from this handbook with you, share what you've learned, and positively impact those around you. Together, we can shape the future and inspire others to follow in our footsteps. Thank you for being part of this journey. Wishing everyone courage, curiosity, and success in facing future challenges.

Thank you for the companionship and inspiration, and for what you will continue to do to create a better tomorrow. Here's to a bright future for everyone!

References

*This handbook has utilized not only references but also artificial intelligence, including both Chat GPT and Google Gemini.

Foresight Training Manual: https://horizons.service.canada.ca/en/resources/index.shtml

Futures Frequency – Workshop facilitator's handbook: https://www.sitra.fi/en/publications/futures-frequency-workshop-facilitators-handbook/

Introduction to Strategic Foresight: https://www.futuremotions.nl/wp-content/uploads/2018/01/FutureMotions_introductiondoc_January2018.pdf

Lean Futures Creation Toolkit: https://futurice.com/lean-futures-creation-toolkit

Past and future of backcasting: The shift to stakeholder participation and a proposal for a methodological framework: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0016328706000541

The Natural Steps: Backcasting: https://www.naturalstep.ca/backcasting

Bibri, S.E. Backcasting in futures studies: a synthesized scholarly and planning approach to strategic smart sustainable city development. *Eur J Futures Res* 6, 13 (2018). https://doi.org/10.1186/s40309-018-0142-z

Photos: Esa Inkilä
Other graphics: Canva

Annexes

Annex 1: Workshop schedule and content (Organized in spring 2023 in Nepal)

Day 1

GRAPE

Topic	Time	Facilitation
Introduction, Welcome, Etiquette and Workshop Rules	20 min	GIZ/Luke
Brief Overview of the Grape Project	15 min	GIZ
Presentation of the Results of the Stakeholder Analysis	25 min	Luke
Objectives of the Workshop and Process of Future Thinking	30 min	GIZ
Sustainable food systems and related challenges and opportunities	90 min	Luke
Importance of Questions and Practice of Q&A	15 min	Luke
Reflecting on Past Experiences	15 min	Luke
Envisioning the future, sustainable food systems	90 min	Luke
Creation of Shared Vision	45 min	Luke

Day 2

GRAPE

Topic	Time	Facilitation
Review of the First Day	15 min	Luke
Identification of Challenges and Barriers, Exploration of Potential Solutions (Based on Past Experience)	120 min	Luke
Identification of Stakeholders and Role Definition	60 min	Luke
Compilation of Workshop Conclusions and Suggestions for Future Steps	30 min	Luke
Conclusion of the Workshop	15 min	Luke

Annex 2: Template for Foresight Workshop Planning

NEED FOR FORESIGHT WORKSHOP

Why is the workshop organized?
What need does the workshop address?
What kind of change is aimed to initiate through the workshop?

GOALS

What are the objectives of your Foresight Workshop?
Which goals are paramount for the organizer?
Which goal(s) will you include in the invitation?

TARGET AUDIENCES

Who do you want to participate in the workshop?
Who should be aware of your Foresight Workshop event?
Who else might be interested?
Consider assembling a diverse group of participants to bring varied perspectives to the table.

THEME AND APPLICATION OF FORESIGHT WORKSHOP

Do you prefer a basic format for the Foresight Workshop or a themed approach?
Will you incorporate additional examples and materials into the Foresight Workshop?
Will you assign a pre-workshop task?

PRACTICAL ARRANGEMENTS

Date, time, and duration of the workshop? Sending invitations?
How will participants register for the event?
Technical choices: Zoom, Teams, Miro, Mural, etc.?

UTILIZATION OF RESULTS AND IMPACT

Will the workshop material be utilized in any way, or will the focus primarily be on discussions and learning?
Is the workshop part of a larger process?
What would be the ideal outcome after the workshop?

Ground rules for a constructive discussion

Listen to the others, do not interrupt or start additional discussions.

Relate what you say to what the others have said and use everyday language.

Tell about your own experience.

Talk to the others directly and ask about their views.

Be present and respect the others and the confidentiality of the discussion.

Find and bring together. Boldly deal with emerging conflicts and find issues that have gone unnoticed.

Source: eratauko.fi

The purpose of this publication is to provide a guide for those interested in organizing future-oriented workshops. The handbook offers practical advice and understanding for planning and conducting foresight workshops. It focuses on the backcasting method, which is one of several future-oriented approaches. The handbook serves as a tool that can be used, for example, in the planning of municipal strategies.

The handbook is part of the Green Resilient Agricultural Productive Ecosystems (GRAPE) project, in which the Natural Resources Institute Finland (Luke) is involved. The project aims to strengthen sustainable agricultural ecosystems in the Sudurpashchim and Karnali provinces of Nepal. It also supports municipalities in incorporating climate change-related investments and projects into planning. Through collaboration with multiple stakeholders and conducting joint research, the project helps Nepalese people promote climate-resilient agriculture.

Co-funded by the European Union

Ministry for Foreign Affairs of Finland

जर्मन सहयोग
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

NATURAL RESOURCES INSTITUTE FINLAND

ISBN 978-952-380-909-3